

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o 18.

Fredagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna järnvägsstationer m. m.; samt

2:o) med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning m. m.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 136, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bildandet af en lånefond, afsedd att för mindre bemedlade personer bereda tillfälle att inom städernas område förvärfva bostäder beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Upplästes ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 141, utvisande, att nämnda kammare antagit Första Kammarens inbjudning om tillsättning af ett särskildt utskott för behandling af ej mindre Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, än äfven de ytterligare framställningar, som kunde komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor.

Herr talmannen yttrade, att han, efter samråd med herr talmannen i Andra Kammaren, finge föreslå, att val af ledamöter och suppleanter

Första Kammarens Prot. 1909. N:o 18.

i nämnda särskilda utskott skulle företagas vid det sammanträde, komme att hållas nästa onsdag.

Detta förslag antogs.

Vid föredragning af Kungl. Maj:ts den 10 innevarande mars bordlagda nådiga proposition till Riksdagen angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, hänvisades denna proposition till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 10 innevarande månad bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden n:is 43 och 44, bevillningsutskottets betänkanden n:is 12 och 13, bankoutskottets memorial n:o 5 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 22.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna järnvägsstationer m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning m. m.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 3,14 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet greve *Hamilton* aflämnade Kungl. Maj:ts nedan-nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar;

2:o) angående försäljning af lägenheter från förra landtmätarbo-stället Balsby n:o 23 i Kristianstads län;

3:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Råby n:o 11 i Kristianstads län;

4:o) angående försäljning af områden från förra militiebostället Södra Lökaröd n:o 1 i Kristianstads län;

5:o) angående försäljning af en lägenhet från förra länsmans-bostället Mada Östergård n:o 1 i Jönköpings län;

6:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Allerum n:o 9 i Malmöhus län;

7:o) angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva järnvägsstationer m. m.;

8:o) med förslag till lag om förbud mot handels idkande å söcken-dag utöfver viss tid; samt

9:o) angående försäljning till Malmö stad af länsfängelset i Malmö med tillhörande område m. m.

Justerades protokollet för den 6 i denna månad.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, om-fattande anslagen till landtförsvarsdepartementet.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 10 och 12 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 43, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 42 under sjätte hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställ-ning angående anslag till införande af elektrisk belysning och värme-ledning vid viss del af Vadstena hospital.

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.*

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

I punkt 42 under sjätte hufvudtiteln af Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för anordnande af elektrisk belysning och värmeledning vid vissa delar af Vadstena hospital bevilja ett anslag af 268,100 kronor samt däraf på extra stat för år 1910 anvisa 100,000 kronor.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. G. L. Billing, E. A. G. A. Wijkander* och friherre *J. G. Beck-Friis*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte för anordnande af elektrisk belysning och värmeledning vid vissa delar af Vadstena hospital bevilja ett anslag af 245,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1910 anvisa 100,000 kronor.

Herr statsrådet greve Hamilton: Som kammaren af statsverkspropositionen inhämtat, ha nästan alla de äldre hospitalen i riket under senare år undergått åtskilliga ganska genomgripande förändringar för att kunna sättas i tidsenligt skick. Ett undantag härifrån bildar emellertid det hospital, som kanske är det mest ålderdomliga af alla, nämligen den äldre afdelningen af Vadstena hospital. Medicinalstyrelsen gjorde med anledning häraf, då den inkom till Kungl. Maj:t med skrifvelse angående anslag till hospitalsväsendet, jämväl en framställning hos Kungl. Maj:t, i hvilken framställning styrelsen omnämnde det otidsenliga skick, hvari denna äldre afdelning befann sig och påyrkade åtskilliga förbättringar å densamma, däribland uppförande af hvad som där förut alldeles saknats, nämligen en samlingslokal för de sjuka i syfte att bereda dem den förströelse, som för dem är nödvändig. Vidare gjorde styrelsen hemställan om uppförande af bostadshus för ekonomibetjäningen, något som erfarenheten visat vara alldeles nödvändigt att äga inom hospitalsområdet, och därjämte om värmeledning samt därmed förenade ventilationsanordningar. Anordningarna för ventilation äro vid detta hospital ytterst bristfälliga, och en hvar, som besett ett hospital, vet, hvilken ofantlig roll ventilationen spelar. Slutligen påyrkades af styrelsen införande af elektrisk belysning i hospitalet. Krafvet på dessa anordningar var enligt min tanke väl motiveradt, och behöfvat af dem ådagalagdt, men med hänsyn till att allsammans slutade på en ganska betydande summa, och då det var önskvärdt att just i år nedbringa anslagsäskandena så långt som möjligt, ansåg jag mig icke kunna i allo tillmötesgå medicinalstyrelsens önskingar. Jag utslöt därför ur propositionen såväl kostnaderna för samlingshall som för boställshus. Däremot ansåg jag mig icke kunna motsätta mig att till denna Riksdag framlägga förslag om införande af värmeledning och elektrisk belysning. Såsom herrarne nog sett af mitt anförande till stadsrådsprotokollet, ryggade jag tillbaka för de relativt dryga kostnader, som dessa anordningar skulle påkalla på grund af de säregna förhållandena vid Vadstena hospital. Detta hospitals äldre afdelning är, såsom herrarne veta, inrymd i de gamla klosterbygg-

naderna. Men då det icke, huru mycket jag än nagelfor beräkningarna, var mig möjligt att komma under de summor, sakkunnige beräknat åtgå, ansåg jag mig böra framlägga förslaget för Riksdagen sådant, som i dessa delar af dem framstälts. Statsutskottet har emellertid afstyrkt anslags beviljande och detta därför, att utskottet anser sig ha funnit, »att på flera punkter väsentliga reduceringar i omkostnaderna skulle kunna göras». Men då statsutskottet icke ansett sig kunna i detalj genomgå alla beräkningarna, har statsutskottet velat bereda Kungl. Maj:t tillfälle att än en gång granska förslaget, och har utskottet därför hemställt, att propositionen icke må bifallas. Jag ber statsutskottet vara öfvertygad därom, att jag tillfullo uppskattar de anförda skälen, och att jag kan förstå, att när man gärna vill åstadkomma nedprutningar i budgeten, så vänder man sig mot sådana anslagskraft, som man tycker vara väl höga. Men jag vågar till utskottet hemställa, om man icke just i detta fall faktiskt bedrager sig själf? Är det verkligen troligt, att man genom ett uppskof skall kunna åstadkomma någon väsentlig nedsättning i dessa kostnader?

Tre reservanter i denna kammare ha angifvit två särskilda punkter, där enligt deras förmenande besparingar skulle kunna ske. De ha opponerat sig mot den af mig föreslagna underjordiska tunneln af betong och dessutom föreslagit, att man borde kunna använda metalltrådslampor istället för koltrådslampor vid den elektriska installationen, hvarigenom mindre stark ström kunde beräknas åtgå. Ja, det är sant, att dessa besparingar kunna ske, men fråga är, om man i bägge dessa fall vinner något annat än en besparing för tillfället. Enligt meddelande från de sakkunnige i medicinalstyrelsen har man ansett sig böra föreslå denna tunnel af stampad betong därför, att erfarenheten visat, att när man gått tillväga så, som man förut gjort och använt trummor, så ha dessa inom kort tid blifvit bristfälliga och kostnaden har då i längden blifvit dyrare, än om man från början använt en tunnel för anläggningen. Beträffande frågan om metalltrådslampor, så hade man, när beräkningarna gjordes upp, ännu icke i praktiken fått reda på, huru användbara dessa voro. Tillika har det vid de sista anläggningarna af motsvarande slag, till exempel vid Uppsala hospital för hvars förseende med sådan belysning Riksdagen i fjol beviljade medel, visat sig — en erfarenhet, som man alltid har gjort i dylika fall — att det är omöjligt att vid beräkandet af åtgången af ljus vid den elektriska installationen genast från början på papperet komma upp till det behof, som kräfves. Man kommer faktiskt alltid att behöfva mera belysning, och det är endast genom att gå öfver till användande af metalltrådslampor, som man exempelvis vid hospitalen i Uppsala och Kristinehamn fått det att gå ihop. Därför tror jag, att det icke är oförståndigt att här uppgöra kostnadsberäkningarna för koltrådslampor, ty gör man icke det, måste man nog göra en rundligare beräkning för metallamporna af skäl, jag nyss nämnde.

Men genom dessa två reduceringar skulle kanske en, om än tillfällig, besparing kunna göras, och jag tror icke, att det är farligt att acceptera reservanternas förslag. Däremot hemställer jag till kammaren, om det verkligen kan vara skäl att afslå anslaget i dess helhet. Ty jag kan icke se hur det skall vara möjligt för Kungl. Maj:t att i

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Väästena
hospital.
(Forts.)*

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.*
(Forts.)

motsats mot de sakkunniga myndigheterna kunna än ytterligare göra besparingar. Jag försäkrar herrarne, att den man, som har hand om dessa beräkningar i medicinalstyrelsen, och som har haft detta åliggande under många år, går till väga med den yttersta noggrannhet och försiktighet. Han har gjort upp dessa förslag så, att han, sedan han på 1870-talet tillträdde sin anställning, ingen enda gång råkat ut för att anslagen visat sig för knappa, men däremot har han utfört beräkningarne så, att han, till och med då arbetet bedrifvits under höga konjunkture, alltid haft något öfver. Man kan ju säga, att kostnadsberäkningen är för hög, då det nu är sjunkande konjunkture, men bör man, jag frågar det, gå så till väga, att när man i Riksdagen har att granska kostnadsberäkningar, som uppgjorts under en dyrare tid, man afslår anslagen därför, att kostnaderna kanske kunde ställa sig lägre? Vid beräkningen af kostnader för material och arbetspris måste man gå efter förhållandena för ögonblicket. Visar det sig sedan, att dessa kostnader stiga eller sjunka, så får det komma tillbaka vid entreprenaden, men det är omöjligt att få kostnadsberäkningar, sådana som dessa, att exakt motsvara kostnaderna i anläggningsögonblicket.

Jag har hört, att en kostnad, som väckt uppmärksamhet inom statsutskottet, är den till 250 kronor per rum — och rummen äro 260 — uppgående kostnaden för diverse rifnings- och andra arbeten i och för värmeledningens införande i rummen och för att sätta dessa i skick. Då saken var före i departementet, fäste också jag mig vid denna kostnad, och jag hade särskildt ett långt samtal med hofintendenten Kumlien härom. Han försäkrade emellertid, att denna post absolut icke vore för högt tilltagen. Af dessa 260 rum äro många mycket stora. Byggnaden är den gamla klosterbyggnaden, i hvilken väggarna äro ända till 1 meter tjocka. Dessa murar äro, såsom herrarne veta, att fallet är med medeltidsbyggnader, byggda af stora gråstenar, murbruk och tegel om hvartannat, hvilket allt hårdnat till en cement-artad massa. I dessa rum skola murarna genombrytas och gångar upptagas, kakelugnarna skola borttagas, och när det skett, skall nytt golf inläggas där de stått. Äfven måste rummen målas om, ty där kakelugnarna stått, har ingen målning funnits, och där genombrotten ske blir målningen förstörd. Senast idag på morgonen hade jag ett samtal med hofintendenten Kumlien härom, och han svarade då, att det beloppet kunde han icke få ned, hur mycket han än ville. Däremot yttrade han, att då materialpris och arbetskostnader nu vore i sjunkande, det vore mycket möjligt, att han därigenom kunde nedbringa kostnaderna, liksom han vid utförandet af arbeten vid Kristinehamns hospital, för hvilka beräkningen gjorts under dyra tider, fått ett överskott å 25 å 30,000 kronor. För mig har det verkligen varit ett ganska bekymmersamt beslut som utskottet fattat — oaktadt jag väl förstår utskottets motiv och kan uppskatta dem — därför att jag icke kan inse, huru, om saken nu undanskjutes och ej ens dessa trängande förbättringar genomföras, det skall vara möjligt för regeringen att till en annan riksdag komma med ett tillfredsställande förslag och likväl, såsom statsutskottet fordrar, med ett väsentligt billigare.

Därför tager jag mig friheten, herr talman, att yrka afslag å ut-

skottets hemställan och bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

Herr Fränckel: Det finnes, såsom herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss nämnde, ingen, som kan bestrida att här föreligger ett behof af förbättringar i det syfte, som den kungl. propositionen innehåller, och det kan nog också kammaren förstå, att det varit mycket motbjudande för utskottet att i detta fall icke kunna ens i någon mån gå Kungl. Maj:ts önskningsar till mötes. Men såsom af betänkandet synes, voro alla ledamöterna från Andra Kammaren inom utskottet af den uppfattning, till hvilken utskottet här kommit, och med dem en stor del af Första Kammarens utskottsledamöter, såsom också betänkandet visar. Och skälet till detta utskottets beslut var, hvilket äfven af betänkandet framgår, att man nästan vid alla poster kunde göra den erinran, att beloppen voro rikligt tilltagna. När då härtill kom, att redan på den afdelning, där ärendet behandlades, man, på sätt reservanterna här hafva tänkt sig, kunde göra en afprutning på 23,000 kronor, hvilken motiverades endast genom ett annat sätt för belysningens inrättande, torde kammaren finna, att man inom utskottet kunde blifva tveksam, huruvida man nu borde gå med på det förslag hvarom fråga är.

Det spörsmålet framträdde då först: kan det vara klokt att på ett ställe, sådant som Vadstena hospital med dess föräldrade byggnader anlägga värmeledningar och utföra belysningsanordningar m. m. för ett belopp, uppgående till öfver en fjärdedels miljon kronor. Jag frågar alla herrarne, om man icke baxnar inför en så beskaffad summa, isynnerhet om man jämför den med hvad motsvarande kostnad skulle stiga till för en vanlig byggnad. Det hela förekommer så, som om man ville sätta en ny lapp på ett gammalt kläde. Då blir det icke mycket med hela klädet. Här är det ju så — och det måste man hålla vederbörande räkning för — att man vill försöka att i det längsta använda de gamla hospitalsbyggnaderna, men om man gör detta, så synes det, att man därvid icke bör begagna sig af den formen, att man förser dessa gamla byggnader med allehanda *nymodiga* arrangemang. Men det är just hvad som här föreslås.

Jag vill icke bestrida, att här icke skulle vara önskligt, att man finge elektriskt ljus i byggnaderna, men huruvida det är absolut nödvändigt, det lämnar jag därhän. Däremot kan denna elektriska belysning nödortfigt åstadkommas, i fall man träffar aftal med redan existerande kraftstationer i närheten. Det förekommer äfven i den kungl. propositionen uppgift om, att man försökt göra så, men då har man kommit till det resultatet, att årskostnaderna skulle blifva alldeles för höga. Jag undrar, hvad en enskild person i detta fall skulle göra, om han hade en gammal byggnad mera lik en ruin, som skulle apteras för ett ändamål, hvartill den förut icke varit begagnad. Han skulle icke, tror jag, därpå genast nedlägga stora omkostnader och där göra nya anläggningar, nya ångpannor, nya motorer och ledningar, för att kunna förse den med *eget* elektricitetsverk. Han skulle nog föredraga att under årens lopp köpa elektricitet från en närbelägen kraft-

Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)

station, äfven om då årskostnaden visserligen blefve högre, men han sparade det stora kapitalutlägget för utgiften.

Vidare har det icke visats, om ej i afseende på den elektriska belysningen besparingar kunna göras vid själfva driften och densamma dimensioner. Man har hela tiden gått ut ifrån den synpunkten, att hvad medicinalstyrelsen här fordrar i afseende på antalet lampor etc., på det skall man ovillkorligen gå med, kosta hvad det kosta vill! När man nu går in på de detaljerade summor, som erfordras för den här ifrågasatta anläggningen, så finner man, att dessa springa upp till detta betydande belopp därigenom, att man ämnar gå med ledningar genom de tjocka gamla murarna och vidare göra underjordiska kanaler mellan husen. Allt detta drager så betydande summor, och ingen vill bestrida, att man i detta fall gjort allt hvad man kunnat för att få beloppet att gå ned.

Men fråga är, när man nu kommer upp till sådana kostnader, att det icke stannar förr än vid en kvarts miljon, endast för att bereda ljus och värme åt Vadstena hospital, vore det då icke anledning att i tider, sådana som våra, hvila på hanen och fordra, att Kungl. Maj:t skall underkasta frågan ytterligare granskning. Men såsom herrarne se ställa sig reservanternas så välvilligt till frågan, att de redan nu vilja anvisa de begärda 268,000 kronorna med afdrag af de 23,000 kronor som reservanternas ansett kunna inbesparas. Emellertid säga de själfva uti sin reservation: »De af Kungl. Maj:t angifna stora omkostnaderna härför hafva dock synts utskottet mana till öfvervägande dels huruvida de kunde *afsevärdt* nedbringas och dels huruvida de gamla byggnaderna, uti hvilka den ifrågavarande delen af hospitalet är belägen, vore af den natur, att de efter den föreslagna förändringens införande kunde förväntas någon längre tid vara fullt användbara för sitt ändamål.»

Detta öfvervägande vilja reservanternas taga på sitt ansvar, under det att statsutskottet vill öfverlämna frågan åt Kungl. Maj:t. Man finner vidare, att reservanternas förklarar:

»Vid granskning häraf har utskottet trott sig finna, att förslaget öfver hufvud taget vore rikligt tilltaget.» Häri ligger, såsom herrarna torde finna, att man icke försökt spara med afseende å dessa utgifter, ehuru såsom jag nyss nämnde, denna slutsumma låter ana, att man så kunde ha gjort. Reservanternas hafva vidare klandrat kostnaden för den underjordiska tunneln. Det är dock naturligt, att en samvetsgrannperson, som uppgör kostnadsförslag till ett så beskaffadt arbete för dylika ledningar, måste begära höga summor härför.

Då man ser på detta belopp, ter det sig rent af afskräckande. Och när man nu, liksom herr statsrådet själf behagat yttra vid budgetens behandling, vill göra de besparingar, som äro möjliga för att icke våra skattebelopp skola springa upp i höjden, och för att förebygga, att man nödgas införa skattetitlar, hvilka för oss tills vidare äro mycket motbjudande; när man då står inför en sådan summa som denna och på denna punkt kan minska budgeten; när man, säger jag, slutligen såsom utskottet i sin motivering erkänt behöfvat, så tror jag icke, att frågan om detta, om jag så får säga, gamla kläde, är så brännande, att den icke kan anstå till en kommande riksdag. Då har

man icke, såsom reservanterna här själfva försökt göra, bestämt hvilka besparingar som kunna göras, utan öfverlämnat åt Kungl. Maj:t att efter pröfning afgöra detta.

Det var denna uppfattning, som gjorde sig gällande inom utskottet och som föranledde utskottets majoritet att från början afstyrka detta stora belopp.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet greve Hamilton: Det svar, som herr Fränckel gaf, var för mig ytterst nedslående, och jag får verkligen säga, att om herr Fränckel såsom ju antagligt är därmed uttalat statsutskottets mening, så kunde jag med skäl hafva rätt att beklaga mig öfver, att de direktiv, som utskottets betänkande synes hafva gifvit mig, icke äro desamma, som utskottet med sin motivering åsyftat. Herrarne veta alla, att det föreslagits Riksdagen att vid Vadstena hospital ersätta fotogenbelysningen med elektrisk belysning, och Riksdagen har själf erkänt, att detta är en mycket viktig fråga. Särskildt i afseende å Vadstena hospital ha Riksdagens revisorer år 1904 framhållit, att en sådan anordning med belysningen var af behovet påkallad. Jag behöfver här icke utveckla, hvarför så är; hvar och en af eder, mina herrar, vet ju, hvilka vådor fotogenbelysningen på ett hospital medför. Nu hade jag på grund af utskottets betänkande ändock trott, att det endast var meningen att åstadkomma ett anstånd med den nya belysningen på ett år och försöka att få kostnaderna billigare. Men nu meddelar herr Fränckel, att afsikten är, att Vadstena hospital icke skall få någon elektrisk belysning, så länge det är förlagdt i denna »ruin». Är det rimligt, sade han, att förse en ruin med elektrisk belysning? Herr Fränckel ruskar på hufvudet, men jag kan icke hjälpa, att det var just det, han sade och han förtydligade ytterligare sin mening genom att säga, att det icke vore skäl att sätta »nya lappar på ett gammalt kläde». Är det då statsutskottets mening, att jag skall komma och försöka att få ett nytt kläde? Jag kan icke tro, att herrarna vilja, att den utveckling af hospitalsbyggandet, som Riksdagen uttalat sig för, skall afbrytas, att man skall öfvergifva det gamla hospitalet i Vadstena och att regeringen skall komma in med ett förslag till nybyggnad. Jag tror, att de sakkunniga anse, att med de förändringar, som nu äro föreslagna att göras, kan denna gamla afdelning af hospitalet ännu länge användas.

Det skulle glädja mig, om jag missuppfattat herr Fränckels uttalande, men med hänvisning till det illustrativa slagord, han använde, kan jag icke fatta annat, än att han åsyftade, att det icke borde blifva någon elektrisk belysning i Vadstena hospital.

Herr Wijkander: Inom statsutskottet var det endast en mening om, att det var i hög grad behöfligt att få både elektrisk belysning och centraluppvärmning inom den gamla delen af hospitalet i Vadstena. Det ansågs icke blott synnerligen lämpligt, att så skedde, utan rent af nödvändigt att få ändringarne så fort som möjligt genomförda. Det vore både farligt och ur sanitär synpunkt synnerligen olämpligt, om så icke skedde. Riksdagens revisorer hafva också redan år 1904

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

bestämmt uttalat, att en sådan ändring måste ske. Emellertid var den anslagssiffra, som från regeringen begärdes, så hög, att man icke kan undra på om statsutskottet i första ögonblicket blef tveksamt, och den näst förste talaren har angifvit de två riktningar, i hvilka utskottets betänkligheter vände sig. Först och främst frågade man sig, om dessa byggnader voro fullt lämpliga, om det icke var, såsom den talaren sade, att sätta en ny klut på ett gammalt kläde. Det visade sig emellertid, när man undersökte frågan närmare, att så ingalunda var fallet. Det var långt ifrån så, som jag tror, att jag hörde den ärade talaren säga, att det var en ruin, utan det var synnerligen solida byggnader, byggnader, som icke blott genom sina murars väldiga tjocklek och genom byggnadsättet erbjödo lämpliga lokaler för ett hospital under en mycket lång framtid, utan och hade en synnerligt lämplig inredning. Som bekant är den gamla afdelningen af hospitalet i Vadstena inredd i det gamla nunneklostret därstädes. Cellerna där nunnorna uppehölo sig äro synnerligen lämpliga för sådana sinnessjuka, som behöfva isoleras. De talrika och medelstora rum, som där förekomma, äro synnerligen lämpliga för sitt ändamål. Det är endast ett fel, som dessa lokaler haft, och det är, att ventilationen därstädes varit synnerligen dålig. Det är klart, att så måste vara fallet, då man skall belysa dessa rum med fotogenlampor, då det för uppvärmning icke finnes annat än gamla kakelugnar och järnkaminer och inga särskilda ventilationsanordningar förekomma. Men mina herrar, just genom de förändringar, som här äro ifrågasatta, skall detta fel blifva fullkomligt afhjälpt. När man får centraluppvärmning och frisk luft införes förbi de radiatorer, som skola lämna värme, behöfver man blott taga bort de gamla kakelugnarna och järnkaminerna och använda de rör, som från dessa leda bort förbränningsprodukterna till ventilationsrör. Då är det klart, att det anmärkta felet kommer i väsentlig mån att i de flesta rummen afhjälpas. Därför har medicinalstyrelsen haft full anledning att säga, att med dessa två förbättringar erbjuder Vadstena hospital synnerligen goda lokaler för vård af sinnessjuka, så att de kunna användas för lång framtid. Att man skulle såsom den talare, som jag nyss syftade på, antydde att man borde göra, kassera det gamla klostret och bygga ett nytt hospital för miljoner, det kan icke vara förenligt med sund omtanke om statens kassa. Jag är i motsats mot honom öfvertygad, att en enskild person icke skulle handla så. En enskild person skulle göra dessa förbättringar och tillgodogöra sig dessa stora och mycket solida byggnader.

Från statsrådsbanken framkastades den tanken, att de af reser-
vanterna föreslagna nedprutningarne endast skulle vara tillfälliga. Jag
tror, att jag kan försäkra kammaren, att så icke är förhållandet. Ned-
prutningarne äro nämligen gjorda i samråd med de två ingenjörer,
som uppgjort förslaget till belysningen och centraluppvärmningen.
Och båda hafva förklarat, att det är mycket lätt och ändamålsenligt
att göra dessa båda ändringar. Den ena ändringen består däri, att
man skulle bygga den tunnel som är ifrågasatt enklare. Nu mina
herrar, är den afsedd att byggas så, att en person skall kunna i ned-
lutad ställning gå fram däri genom. Nog är det mycket tilltalande att
på det sättet bygga, om jag så får säga, underjordiska vägar för respek-

tive ledningar, som skola gå fram. Men särskildt med det uppvärmningssätt, som här är föreslaget, har man icke behof af att komma fram så bekvämt, och äfven om det varit fråga om ångledningar, är min fulla öfvertygelse, att man i allt fall kunnat med fullt skäl minska dimensionerna på tunneln och anordnat en liten betongkanal, täckt med sten, som ofvanifrån lätt kan aftäckas, om så behöfves. Jag kan såsom exempel anföra, att vid den läroanstalt, där jag är föreståndare, hafva vi tre byggnader, skilda åt af liknande mellanrum, som de här förekommande. Uppvärmningen är central och drifves från samma ångpanna, som befinner sig uti den ena byggnaden. Ångrören mellan dessa byggnader äro förlagda i helt enkla trärummor under marken. Under ett kvarts århundrade hafva vi blott hvar tionde år behöft aftäcka dessa. Omkostnaderna härför hafva icke varit större, än att de motsvarat ett års ränta å det anläggningskapital, som behöft ifrågakomma, om man skulle ha anlagt alla dessa tunnlar, såsom här är föreslaget. Den magnificens, som ligger i anläggningen af en sådan tunnel, som här är föreslagen, kan Riksdagen med största lätthet afstå ifrån och låta bygga en mindre kanal.

Den andra ändringen i förslaget afser införandet af metallampor i stället för koltrådslampor. Mina herrar, det är ju klart, att när en modern belysningsidé skall bryta sig väg, kan man det ena året hafva annan erfarenhet än det andra. Redan det år, då kostnadsförslaget gjordes, uttalade tydligt den ingenjör, som uppgjorde förslaget, att man med all sannolikhet utan olägenhet kunde taga metallampor i stället för koltrådslampor, men tillade, att det kunde icke skada, om man finge taga ledningen så riklig, att man kunde använda koltrådslampor. Men ett år är en lång tid i våra dagar, när det gäller tekniska uppfinningar. Och i denna stund har samme ingenjör instämt i mitt yttrande och icke tvekat framhålla, att man med full framgång kan använda metallampor. Och det är på grund af hans beräkningar nedprutningen i förslaget skett med cirka 12,000 kronor, liksom ock kostnaderna för tunneln kunnat minskas med hälften. Där se herrarne, att de förändringar, som här äro föreslagna, äro mycket väl genomtänkta, och de äro uppgjorda tillsammans med de två ingenjörer, som uppgjorde det första förslaget. Det är sålunda icke fråga om tillfälliga besparingar, utan fråga om verkligt effektiva minskningar i kostnaderna.

Talaren på stockholmsbanken har också mycket riktigt uttalat den åsikten, att han trodde, att man icke kunde få större besparingar än dem, som här äro gjorda. Jag tror ej heller, att om Riksdagen uppskjuter frågan till nästa år, vi då få större besparing. Det är endast en post, som man kunde tycka vara för stor. Det är den på 65,000 kronor för rifvandet af gamla murar m. m. Men såsom redan från statsrådsbanken blifvit framhållet, kan man, när man skall rifva uti en gammal byggnad, icke göra några exakta beräkningar ifråga om kostnaderna, ty förhållandena kunna ställa sig ogynnsammare än man beräknat. Här är nämligen meningen, att man skall bryta sig igenom tjocka murar och på flera ställen i dessa urhålla celler för att där insätta radiatorer för att värma upp den utifrån kommande friska luften. Det är klart, att om man gör utgräfningar i metertjocka murar, det blir dyrt. Jag vågar icke ställa i utsikt, att om frågan faller vid

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

*Anslog till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

denna riksdag, den vid en kommande riksdag kan komma att ställa sig billigare.

Men mina herrar, när behöfvat af dessa förändringar är så påtagligt, anser jag det rent af upprörande, att man skall låta fortgå belysning med fotogenlampor och att man skall tillåta uppvärmning med kaminer och kakelugnar i rum, där de sinnessjuka vistas. Man har svårt att afhålla dem från att närma sig till och komma i beröring med ljus- och värmekällorna. Talrika olyckstillbud i den vägen hafva redan förekommit.

Jag ber också att få nämna mot den andre talaren i ordningen, att det icke var en så liten minoritet i statsutskottet, som hade denna uppfattning. Jag är icke säker på, om det ens verkligen var en majoritet, som var för afslaget. Säkert är, att det var ledamöter ifrån båda kamrarna i utskottet, som icke låtit anteckna sig såsom reservanter, men som dock delat reservanternas mening. Att afslå detta förslag, därför att det här vore fråga om gamla byggnader, är en ståndpunkt, som icke någon i statsutskottet hade mer än den ärade talaren själf.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas framställning.

Herr Fränckel: Jag kan icke påminna mig annat, än att jag i början af mitt anförande, när jag skulle försvara utskottets ställning, sade, att hela utskottet var ense om, att här förelåg *behof* af förändringar och förbättringar. Jag kan sålunda icke godkänna den här uttalade uppfattningen af hvad jag då sade, att man skulle införa fotogenbelysning i byggnaderna. Det har jag aldrig sagt. Men jag har sagt, att det finns fotogenbelysning för närvarande därstädes, att den är dålig, men att den går att ha, och att det visserligen är troligt, att belysningssättet kommer att undergå förändringar, men att den frågan icke är så brännande, att den icke kan underkastas ny utredning, hvarigenom man kunde undgå den kostnad af en kvarts miljon, som man måste vidkännas, om Kungl. Maj:ts förslag nu bifalles.

Den siste ärade talaren, som försvarade reservanternas ståndpunkt, erkände, att dessa ingenjörer, som varit inkallade för att uppgöra det s. k. rikliga förslaget, dock när ärendet behandlades på afdelningen i utskottet, tack vare den sakkunskap, som där besittes i denna fråga, gått med på, att det låter sig göra att få fram denna besparing. Jag hemställer till herrarne, om det är lämpligt, att kammaren eller Riksdagen ger sig in på en totalgranskning af ett förslag, som vid första stöt af vederbörande själfva visat sig så lätt att göra besparing på. Det var ett ytterligare skäl åtminstone för mig att icke gå med på en tillfällig nedprutning, som visserligen framkommit genom sakkunniga personers yttranden i afdelningen, men som i allt fall med hänsyn till de stora kostnader, som förestå, bättre och grundligare skulle kunna göras af Kungl. Maj:t, helst då Kungl. Maj:t vet, att Riksdagen vill gärna vara med om att utföra sådana saker, som det här är fråga om, men anser, att det må ske på billigare sätt och inom rimliga gränser.

Man har vidare sagt, att jag skulle hafva förklarat, att Vadstena var en ruin. Det har jag visst icke sagt, utan jag har sagt, att om man skulle i en ruin införa elektriska ledningar, skulle man draga

sig för att göra det. Och herrarne hafva själfva framhållit i sin reservation, att kostnaderna blifva så stora därför, att murarne i Vadsstena hospital äro så tjocka och att det finnes där klostermurar med gråstensgrund, som kräfva så stora kostnader att genombryta. När så beskaffade yttranden föreligga i denna fråga, så frågar jag, om man icke bör vara betänksam, i synnerhet när man kommer upp till så stora belopp och när man kan, såsom herr statsrådet påpekat, uppskjuta frågan. Hela betänkandet, liksom framställningen ifrån Kungl. Maj:t och reservanterna, vimlar af uppgifter om, att anslaget är rikligt tilltaget och att besparingar kunna därå göras. Då är det vanligt, att Riksdagen kräfver, att dessa besparingar skola iakttagas i förslaget genom regeringens försorg och icke i Riksdagen. Det har sålunda varit grundade skäl för statsutskottet att nu ställa sig på den ståndpunkt, det gjort.

Hvad beträffar frågan, huru många som i utskottet vore för eller emot, kan man icke tro annat, än att majoriteten var sådan, som den angifves i handlingarne. Någon votering i utskottet förekom icke. Man beslöt afslag utan votering. Om nu kammaren skulle vilja behålla det dyra förslaget och gå med på Kungl. Maj:ts förslag, så är det gifvet, att Andra Kammaren afslår det. Då blir det gemensam votering och då ramlar det. Äfven af taktiska skäl vore det därför klokt att göra så, som jag föreslagit, eller att antaga utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Jag skall gentemot den siste talaren be att få säga några ord. Jag vill då först vända mig mot det sista, det allra sista han sade, nämligen att det ur taktiska grunder skulle vara skäl att bifalla utskottets betänkande, därför att antagligen vid gemensam votering Första Kammaren skulle i allt fall förlora, om Första Kammaren nu godkänner reservationen. Det resonemanget har jag icke varit van att höra. Jag tror icke, att det innehåller någon så djupt liggande taktik, att man på den grund bör afslå förslaget.

Vidare, enär det blifvit tal om förloppet af saken i statsutskottet och fråga om, huru många som där voro för och emot, kan jag upplysa därom, att statsutskottets ordförande som är en mycket artig man, förklarade bifall vara afgifvet för den mening, som var motsatt hans egen. Ingen begärde votering och därför blef det pluralitet i statsutskottet för afslag. Men det kan jag försäkra herr Fränkel, att det var många flera än de antecknade reservanterna, som stodo på deras sida. Det betyder emellertid intet, och kammaren bryr sig icke om, om reservanterna äro tre eller tio eller elfva.

Jag ber att i själfva frågan blott få uttala två saker. Den ena är den, som jag vill mycket starkt betona gentemot hvad herr Fränkel anförde första gången han hade ordet, den nämligen, att det är alldeles visst, att icke här i detta betänkande från statsutskottet gömmas någon som helst önskan om, att vi må få från regeringen ett förslag till ett nytt hospital i stället för det gamla. Ty det inse vi nog, framför allt från statsutskottets synpunkt sedt, vara en mycket dålig taktik.

Det andra, jag vill anföra, är, att, här må talas om skäl för eller mot, det egentliga skälet för utskottet var, att det är så stora kostna-

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadsstena
hospital.
(Forts.).*

*Anslag till
elektrisk
belysning
vid Vadstena
hospital.
(Forts.)*

der förbundna med bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Allt annat är tomt resonemang. Men aldrig skulle jag hafva tänkt, att vi skulle få en sådan hemställan af herr Fränckel, att Riksdagen skulle afslå, hvad afdelningen föreslagit, därför att afdelningen gjort en nedprutning, därför att, såsom herr Fränckel sade, när redan afdelningen kunnat nedpruta förslaget, det vore klart, att kostnadsberäkningarna i afdelningens hemställan äro vilseledande. Jag har alltid trott, att om afdelningen kom med ett förslag till afprutning, så visade detta blott, att afdelningen underkastat ärendet en noggrann pröfning, och att Riksdagen därför hade mera skäl att tro på ett förslag, där nedprutningar voro gjorda, än på ett förslag, där ingen afprutning förekom. I sistnämnda fall kunde man möjligen misstänka, att afdelningen saknat förmåga och lust att granska förslaget. Den beräkning, som afdelningen gjort och som reservanterna upptagit såsom sin, är icke gjord på måfå, utan efter verklig sakkunnig utredning just af samma personer, som utarbetat den Kungl. propositionen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgifna reservation; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet afgifna reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 24;
Nej — 80.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 10 och 12 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 44, i anledning af väckt motion angående inrättande af profskolor för utbildande af lärlingar samt anslag för detta ändamål, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 10 och 12 i denna månad bordlagda betänkan den:

n:o 12, i anledning af väckt motion om ändrad tid för val af taxeringsnämnd m. m., och

n:o 13, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afgift för inrikes postanvisning och postförskott å högre belopp än 500 kronor,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkan den hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets den 10 och 12 innevarande mars bordlagda memorial n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet. *Om ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, n:o 104, hade herr *Kronlund* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om hvilka ändrade bestämmelser i afseende å grunderna för riksbankens förvaltning och verksamhet lämpligen finge anses erforderliga för att åt riksbanken bereda den storlek och styrka samt den ställning i öfrigt, som med hänsyn till landets ekonomiska utveckling och allmänna rörelsen borde tillkomma riksbanken såsom landets centralbank, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande memorial på anförda skäl hemställt, att herr *Kronlunds* ifrågavarande motion icke måtte bifallas.

Herr *Wallenberg*: Hindrad af annat uppdrag att närvara i bankoutskottet, när herr *Kronlunds* motion behandlades, vill jag därmed icke säga, att jag skulle hafva kommit till annat resultat i denna fråga, än bankoutskottet, isynnerhet med den motivering som motionären anført, men jag hade helt säkert begagnat tillfället att inför bankoutskottet framföra några helt andra synpunkter vid frågan om riksbankens omorganisation än dem motionären åberopat sig på. Det är också i detta syfte, jag nu här tagit till ordet.

Jag vill då genast såsom min åsikt hafva uttaladt, att under de mer än 30 år, jag ägnat mig åt bankverksamhet, riksbanken utvecklats sig på ett sätt, som man förr aldrig vågat hoppas. Från att hafva varit ett ämbetsverk, på hvars hjälp man alls icke kunde lita, har riksbanken blifvit en verklig centralbank, stödjande och ledande. När

Om ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet.
(Forts.)

man tänker på dess invecklade mekanism samt de lagar och reglementen, som reglera riksbankens verksamhet, och på det ganska klena stöd, som riksbankens ledare har hos sin principal, måste man erkänna, att den eller de, som hafva skött riksbanken, hafva navigerat utmärkt för att hafva kommit dit, där riksbanken nu är. Det är således icke rörande riksbankens ledning och verksamhet, med hvilken motionären sysselsatt sig, som jag här kommer att uttala några synpunkter och några betänkligheter; det är om en helt annan sak.

Hvad som föranleder mig att uppträda, rör riksbankens, såsom allena sedelutgifvande centralbank, konstruktion och den grund, den är byggd på. Svenska riksbanken är en statsbank; den är statens egendom, och mången anser naturligtvis, att detta gifver denna institution en särskild styrka, och det kan vara fullkomligt riktigt under normala förhållanden, men förhållanden kunna också inträffa, under hvilka denna konstruktion innebär en mycket stor fara. Faran uppkommer därigenom, att riksbanken är statsegendom och står på politisk grund. Riksdagens lagstiftande makt är ju mycket stor, men den blir absolut, när en gång parlamentarismen blir införd hos oss, ty då kommer, så mycket jag förstår, den andra statsmakten, regeringen, att blifva endast Riksdagens lydiga vasall. Staten har redan två gånger begagnat sin makt för att kränka enskildes rätt, därigenom att riksbanken till undervärde inlöst sina sedlar, första gången — detta är för öfrigt bekant af historien, men jag repeterar det för bättre minnes skull — år 1776. Då beslöts, att riksbankens sedlar skulle inväxlas till 50 % af sitt å lydande värde med hårdt mynt. Vid 1830 års realisation beslöt Riksdagen att afskrifva 62,5 % af bankens utelöpande sedlar. Det är ju klart, att alldenstund riksbankens sedlar voro lagligt betalningsmedel i riket, Riksdagen med detta beslut också ådrog alla som inom riket hade fordringar en motsvarande förlust. Redan 1822 fäste en då tillsatt finanskommitté uppmärksamheten på missförhållanden, som kunna uppstå därigenom, att Riksdagen är bankens husbonde. 1860 års finanskommitté framhöll äfven vådorna af denna sakernas ordning, och ett förslag framkom till ändring, som dock icke blef af Riksdagen antaget. 1881 och 1889 års bankkommittéer hafva mycket skarpt påvisat de olägenheter och faror, som kunna uppstå därigenom, att en lagstiftande församling sysselsätter sig med bankverksamhet, men ingen af dessa kommittéer hade mod att framlägga något förslag till förändring. Nu, sedan riksbanken blifvit allena sedelutgifvande i landet och fått hela landets rörelsemedel i sin hand, är denna fara ännu mycket större än förut, och olägenheterna kunna blifva ännu mycket större. Man kan tänka sig, att en obetänksam eller samvetslös majoritet inom riksförsamlingen misskrukar sin makt. Det har den gjort en gång förr, och jag tror ingen af oss tror på, att blygheten hos nationalförsamlingarna tilltager med tiden. Men alla vilja vi ju ändå hoppas på, att svenska Riksdagen iakttager grundlagens bud, att den skall väl värda denna institution, som den har lämnat sin garanti.

Men det finnes en annan fara, som är mycket större, som kommer utifrån och som vi icke kunna undvika, när den kommer öfver oss. Om Sverige blir inveckladt i ett krig, så upphör svenska riksbanken

att kunna fullgöra sina åligganden såsom centralbank, därför att den är statsegendom och dess kredit står och faller med landets kredit. Det kan göras invändningar häremot, man kan säga, att under sådana förhållanden går allting i stycken, man kan säga att under sådana förhållanden kommer det att blifva ett allmänt moratorium. Det är sant, men det är icke mindre sant, att olägenheterna af ett krig ökas i hög grad därigenom, att denna institution, som har försett och skall förse hela landet med rörelsemedel, indrages i de konsekvenser, ett krig medför för svenska staten. Det finnes i Europa endast kvar tvenne sedelutgifvande institutioner, centralbanker, som hafva samma organisation som den svenska riksbanken. Det är ryska statsbanken och finländska banken. På det senare hållet, i vårt grannland beklagar man nu bittert, att man icke på den tid, då det stod i landets makt, ändrade koncessionen för denna centralbank, ty nu vinka faror både inifrån och utifrån. Äfven i afseende på ryska statsbanken har det varit diskussion om att ändra densamma, men detta är en mycket komplicerad affär. Här däremot hafva vi ännu vår fulla beslutande-rätt, och det är därför angeläget, att dessa åsikter framföras i tid. Det är angeläget, att vi beställa om vårt hus, medan vi kunna göra det. Det sades visserligen här för några dagar sedan vid en liten remissdebatt, att Riksdagen under inga förhållanden bör sticka på sin makt, men min åsikt är den, att Riksdagen skall använda sin makt för landets väl; det är icke Riksdagens uppgift att hafva makt eller skaffa sig makt, och jag är förvissad om, att den riksdag, som genom att sticka litet på sin makt skaffar landet en fullt modern och stark centralbank, ställd på neutral grund, den Riksdagen gör sitt land en ovärderlig tjänst.

Herr talman! Riksdagens Första Kammare har visat mig det stora förtroendet att invälja mig i bankoutsrottet. Jag har ansett mig böra meddela Första Kammaren min åsikt i denna fråga, för att kammaren vid ett kommande val måtte se till, att icke bocken blir satt till trädgårdsmästare, ifall de åsikter jag uttalat icke delas af kammaren. Jag kommer i alla fall och under alla omständigheter att arbeta för det jag anser rätt och riktigt, oberoende af om min makt därigenom förminskas eller icke.

Friherre von Schwerin: Det är, efter det glänsande anförande som vi nu hört, naturligtvis tämligen svårt för en annan att komma och begära kammarens uppmärksamhet, och jag skulle icke heller hafva gjort det, om jag icke ansågo för en skyldighet att å mina kamraters vägnar tacka den siste ärade talaren för det anförande vi nu hafva hört, och beklaga, att herr Wallenberg på grund af hvad han nämnde, en viktig utrikes resa, var förhindrad att personligen uppträda och framföra sina åsikter i utskottet, som säkerligen då kommit i tillfälle att ännu mera grundligt och i sammanhängande följd diskutera denna fråga. Då nu herr Wallenberg var borta, hade vi icke annat att göra än att behandla det materiel, som förelåg, och det var den Kronlundska motionen, som jag förmodar herrarna till större delen läst. Rörande denna kom utskottet till ett nästan enhälligt resultat. Oaktadt de pretentioner, hvarmed den framkommit, och efter

*Om ändrade
grunder för
riksbankens
förvaltning
och
verksamhet.*
(Forts.)

det understöd och det bifall den vunnit på åtskilliga håll, var resultatet skäligen klen, och utmynnade i att mot utskottets beslut endast finnas några blanka reservationer. Det är icke ens antydtt af dessa reservanter, i hvilken riktning de anse, att utskottets betänkande borde hafva gått, och från denna synpunkt sedt behöfde knappast någon här ställa sig upp och försvara utskottet. Jag har dock velat säga några ord, särskildt sedan jag blifvit uppmärksamgjord på en artikel, som jag tror stod att läsa i en tidning i går morgse. Jag har själf läst den i dag. Man skulle helt kort och godt kunna säga därom: je te reconnais, beau masque, ty den står i sammanhang med hvad vi förut sett i en broschyr. Men att man i denna artikel liksom vill stifta oenighet mellan riksdag, utskott och bankofullmäktige, tycker jag är att gå väl långt.

Huru hänger det då ihop med bankens skötsel, och huru förhåller det sig med de besyttlningar som riktats mot bankoutskottet och dess sätt att sköta de viktiga saker, som äro det anförtrodda? Det gäller helt enkelt härvidlag, att riksbanken, f. d. rikets ständers bank, sorterar helt och hållet under Riksdagen. Den står under en styrelse, af hvars medlemmar Riksdagen omedelbart tillsätter 6 af 7; så sätter Riksdagen till revisorer, som granska bankens skötsel, och slutligen sätter Riksdagen till bankoutskottet, som ytterligare har att taga befattning härmed. Men om man nu skärskådar detta myckna påstådda missnöje med bankens förhållanden, huru ter det sig då? Riksdagens revisorer hafva enhälligt uttalat, att banken skött sig bra, och bankoutskottet har på grund af de säregna förhållandena, under sista året särskildt, gjort sig möda och fästat uppmärksamheten vid dessa samt enhälligt och utan minsta reservation kommit till det resultatet, att riksbankens styrelse under dessa svåra tider skött riksbanken med insikt, nit och omsorg, och detta har icke allenast bankoutskottet utan äfven bankens principaler, båda kamrarna, godkänt utan att ett enda ord däremot yttrats. Det kan då tyckas minst sagdt obefogadt att uttala sådant klander, som framkommit litet hvarstans, med undran om Riksdagen skall våga hafva en själfständig mening eller låta klafbinda sig. Jag har velat påpeka detta, emedan jag tror, att det myckna talet om berättigadt missnöje får betydligt reduceras. Man har talat om att riksbanken icke lämnat de och de lånen, icke gjort det och det. Banken har fullkomligt uppfyllt sin skyldighet såsom centralbank, och min öfvertygelse är att när stridens vågor fått lugna sig ännu mer, skall erkännas inom de kretsar, som känna till saken, att banken verkligen gjort sig förtjänt af hvad Riksdagens båda kamrar enhälligt uttalat i denna sak. Detta är hvad jag har velat säga, då jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Cavalli: Det är icke utan en viss förvåning jag erfar, att jag kommit in i denna debatt, men det är icke med min egen vilja utan jag har blifvit direkt uppkallad. Man har erinrat om en principiell uppfattning om vår konstitution, som jag uttalade för några dagar sedan vid remissen af en kungl. proposition till konstitutionsutskottet, och sedan en talare därom erinrat, förklarade han, att han skulle alltid göra hvad rätt och riktigt vore, oberoende af, såsom han uttryckte sig, »om min makt därigenom minskas eller icke». Ja, så kan han

tala; jag har ingen makt, om hvilken jag är rädd, men jag är redo och skyldig, så länge min röst får göra sig hörd i Riksdagens förhandlingar, att värna om hvad jag anser vara Riksdagens viktigaste rätt, makten öfver skattelagstiftningen. Den mening, som den ärade talare, på hvilken jag hänsyftar, uttalade, kan och skall jag icke motsäga. Han förstår denna sak, och jag lyssnar alltid gärna och med nöje till hans ord, men jag vädjar till honom själf, huruvida han anser, att en jämförelse af denna sak med den, om hvilken jag talade, då jag häromdagen hade ordet — i ena fallet en finansiell anordning rörande riksbanken och i andra bevarandet af Riksdagens enligt min uppfattning dyrbaraste rätt — om denna sammanställning kan vara lämplig och tjänlig.

Om ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet.
(Forts.)

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag har ingen anmärkning att rikta mot den förste ärade talarens uppfattning af bankfrågan eller mot hans uttalande, att kammaren och Riksdagen hafva förtroende till riksbankens styrelse. Om denna sak torde vi alla vara ense. Men jag vill anmärka ett par saker mot den exposé, han gjorde af riksbankens historia. Han sökte att såsom bakgrund till den mörka målning, han uppdrog af framtiden, sätta det faktum att, såsom han påstod, Riksdagen redan tvenne gånger missbrukat sin makt öfver riksbanken genom att vid realisationerna 1776 och 1830 inlösa bankens sedlar till lägre värde än de nominellt hade. Hela detta omdöme är alldeles oriktigt. Först och främst var icke Riksdagen med om 1776 års myntrealisation utan den gjordes af Konungen. För det andra var denna myntrealisation icke orättvis eller obillig utan rättvis och klok, gjord såsom den var af den störste finansminister Sverige någonsin ägt. Sedlarna hade nämligen långt förut förlorat betydligt i värde. I november 1762 stodo de i en tredjedel af nominella värdet, och äfven om de sedan stego något litet, så fanns det dock 1776 ingen människa i landet, som innehade banksedlar, för hvilka han gifvit mer än högst 50 procent af värdet. När man således gick till realisationen 1776, kunde Liljencreantz med skäl säga, att om banken betalade mera för banksedlarna, då de inlöstes, än de gällt i allmänna rörelsen, så finge innehafvaren en ren present, som det icke vore lämpligt att gifva. Detta var sålunda icke något missbruk af Konungens makt och ännu mindre af Riksdagens, utan det var helt enkelt en åtgärd af klokhet och rättvisa. På samma sätt förhöll det sig vid de båda andra realisationerna, ty i själfva verket hafva vi haft tre, nämligen, förutom den nyss nämnda, 1803 och 1830 års realisationer. Vid dessa hade sedlarna under föregående år sjunkit i värde, så att, när realisationen skedde, helt visst det icke fanns någon ägare till en sedel, som betalat mer än det vid realisationerna bestämda priset, 1803 $\frac{2}{3}$ af nominella värdet och 1830 något mindre. Således, om man skall af bankens historia sluta sig till bankens framtid, kan man alldeles lämna ur räkningen de farhågor den ärade talaren framhöll, nämligen att Riksdagen skulle missbruka sin makt öfver banken till förfång för enskilda medborgare; åtminstone finnes icke något exempel på denna sak att hämta ur riksbankens och Riksdagens historia.

Om ändrade
grunder för
riksbankens
förvaltning
och
verksamhet.
(Forts.)

Friherre Klingspor: För det första vill jag säga, att den förste ärade talaren icke är ensam om sin uppfattning om det betänkliga däruti, att Riksbankens principal är politisk, nämligen Riksdagen, och att däri kan ligga en fara, som det nog vore klokt att i tid börja afvända. Vi veta icke, hvad som kommer, och man skall bereda sig på det, som kan komma. Det är nu rätt många år, som jag hört många med mig säga detsamma.

För det andra vill jag, med anledning af hvad utskottets ordförande yttrade därom, att utskottet detta år med *särskild* omsorg egnat sig åt denna fråga — det har ju också genom bankofullmäktige gjort en mycket fullständig utredning i frågan — erinra, att det egendomliga visar sig, att det ändå står kvar några reservanter. Hade de haft samma storslagna syn för frågan i dess helhet som den förste ärade talaren, så hade därom icke varit något att säga, men jag tror, att deras åsikter gå mer åt motsatt håll, och att de icke låtit undervisa sig af klara papper.

Bankoutskottets ordförande nämnde, att en utredning blifvit gjord för att möta de klander, som utifrån riktats mot riksbankens ledning, och det menar jag hade varit önskligt om det skett i större omfattning och fullständigare redan förra året; då behandlades denna fråga i mitt tycke väl svagt. I detta afseende anser jag mig berättigad och kanske till och med skyldig att i samma syfte som det, i hvilket utskottets ordförande uppträdde, också säga ett ord. När denna sak förevar för 1907 års revisorer, hvilkas ordförande jag hade äran att vara, lofvade riksbankens ledare välvilligt att lämna en redogörelse för förhållandena. Han gjorde äfven detta och lämnade — det var 1907, således innan folk i allmänhet hade reda på att det skulle blifva en kris — en mycket ingående redogörelse för de åtgärder, som blifvit vidtagna eller förbereddes för att kunna möta den kommande krisen. Äfven frågan om sedelutgifningsrätten och öfriga härmed sammanhängande frågor diskuterades, därför att vi inom revisionen hade den uppfattningen, att om någon svagare punkt, någon ömtålighet förefanns, skulle möjligtvis genom revisorernas påpekning åtgärderna underlättas för riksbanken till afhjälpan af detta. Jag måste således konstatera att bankledningen var fullkomligt vuxen att möta den storm, som sedan kom, och väl förberedt banken därpå, så att landet har all anledning att vara densamma tacksam för det sätt, hvarpå denna ledning då handhade bankens angelägenheter.

Herr Clason: Jag hade verkligen icke alls tänkt yttra mig i denna fråga, men med anledning af den historiska exposé, som i debatten förts in, anser jag mig i alla fall böra yttra ett par ord.

Den ärade talaren på upplandsbanken framhöll gent emot den förste talaren, att i den omständigheten, att banksedlarna underkastats realisation 1776 och 1830, icke låge något bevis för, att riksbanken på något sätt missvårdats, ty sedlarna hade redan då fallit i värde, så att en realisation var alldeles naturlig. Däri kan jag gärna instämma med honom, men det synes mig då också, att till denna debatt borde fogas en erinran, hvarför sedlarna på den tiden föllo så mycket i värde. Och

jag skulle vilja hemställa till den ärade talaren, huruvida han icke är ense med mig därom, att det berodde därpå, att bankens principaler under föregående tid, dels på 1750-talet och dels i början af 1800-talet, tvingat riksbanken att kasta ut sedlar i sådan massa, att de ovillkorligen *måste* falla i värde.

Om ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet.

(Forts.)

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna memorial hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 10 och 12 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 22, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen.

Om upphäfvande af straff för hädelse.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, den ena, n:o 156, af herrar *Hjalmar Branting, A. J. Christiernson, Nils Persson, Herm. Lindqvist, Värner Rydén, A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, Viktor Larsson och Bernh. Eriksson* samt den andra, n:o 160, af herrar *Karl Starbäck, A. Thylander, Knut Kjellberg, Jakob Pettersson, K. G. Karlsson, Oskar Berg, Frithiof Söderbergh, Edvard Wavrinsky, Fr. Berglund, Bernt Wilson, Fr. E. Ahlfvengren, J. G. son Crafoord, G. Kronlund, och A. Åkerman*, båda afseende upphäfvande af 1 och 2 §§ i 7 kap. strafflagen.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Möller: Det kan ju synas förmätet af mig att uppträda i denna juridiskt sedt svåra och till sin innebörd så pass djupt viktiga fråga. Jag har också helt naturligt varit synnerligen tveksam om hvilken ställning jag här borde intaga till motionen, reservationen och utskottets yrkande.

Betraktar jag motionen, vill jag säga redan från början, att den anser jag mig icke kunna bifalla. Jag behöfver således icke sysselsätta mig med någon kritik af densamma.

Beträffande reservationen, anser jag och antagligen flera med mig i denna kammare, att det ej är lätt att fatta hvad reservanterna egentligen åsyfta eller mena med orden »kränkande ingrepp mot annans religiösa frihet».

Nåväl, säger man, då har jag utskottets yrkande kvar, nämligen rent afslag. Det kan jag icke heller gå med på, ty därmed skulle jag förklara, att min åsikt beträffande 1 och 2 §§ af 7 kap. vore, att allt skulle vara bra såsom det är och det är visst icke min mening, och jag tror, att många jurister därvidlag stå på min sida. Hvad skall man då göra? Jag ber att få nämna att, när jag i dag gick hit, erfor jag att i Andra Kammaren skulle komma att göras yrkande på reservationen med utbytande af orden »kränkande ingrepp mot annans religiösa frihet» mot »*offentligt förhånande af beklannelser, hvilkas utöfning*

Om upp-
håfrände af
straff för
hädelse.
(Forts.)

är här i riket tillåten», men huruvida man på grund af motionernas affattning har rätt att göra ett sådant yrkande, vill jag icke här sysselsätta mig med att undersöka, lika litet, huruvida det skulle hafva några chancer för sig att yrka återremiss till utskottet i den riktning, som denna ändring af reservationen innebär. Jag är ju icke fackman och har icke, såsom jag nyss sade, själf tillräckligt satt mig in i denna fråga för att här på stående fot våga föreslå kammaren en dylik lagändring. Det finnes ju så många jurister i kammaren, som jag tror bättre skulle kunna bedöma den saken. Men om jag ställes i valet mellan något af de föreliggande alternativen, motionen, reservationen, utskottet eller denna ändring af reservationen, föredrager jag den sistnämnda.

Hvad är det nämligen, som i 1 och 2 §§ i deras nuvarande skick gäller? Det är enligt 1 § skydd för alla deras åsikt, som ställa sig på rent biblisk ståndpunkt eller, om jag uttrycker mig kort, på den kyrkliga ståndpunkten beträffande bibeln och kyrkans sakramentlära. Hvad den 2 § beträffar, afser den *uteslutande* att skydda *den kyrkliga gudstjänsten*, hvilket bekräftas genom att jämföra 7 kap. med paragraferna i 11 kap. där det uttryckligen talas om andra samfunds gudstjänst. Detta tyckes mig icke vara rättvist. Låt om oss komma väl ihåg, att ursprungliga motivet för dessa lagbestämmelser var ju religionsbrottet såsom sådant. Man ansåg, att brottet var begånget mot Gud, och därför ställdes straffet i proportion därefter till lifsstraff, sedan till straffarbete, och i senare tider har man ansett straffarten vara för hård, och man har påvisat, att det är *kränkandet af den religiösa känslan*, som bör bestraffas i visst fall. Jag kommer då till den frågan: Hvarför skall det vara oriktigare att kränka den religiösa känslan hos en person, som tillhör statskyrkan, än hos den, som tillhör något annat i riket erkänt religionssamfund? Jag kan icke finna det. Hvarför bör det anses vara mera orätt att kränka religionsfriheten, då det gäller statskyrkans gudstjänst än andra trossamfunds? Jag kan icke förstå något sådant. Det är därför jag anser, att redan själfva det mål, hvaråt paragraferna syfta, gör en ändring nödvändig. Men sedan kommer det naturligtvis en del andra saker till, som göra paragraferna ganska ömtåliga att tillämpa, och det är svårt för åklagaren att veta, när han skall väcka åtal. Herrarne torde möjligen, åtminstone de, som studerat frågan, erinra sig, huru delade meningar förefunnos i högsta domstolen angående uttrycket »allmän förargelse åstadkomma». Där var det tre fraktioner bland justitieråd, som höllo på hvar sin mening, huru uttrycket skulle tolkas. En ansåg att ett brott föreläge, om uttalandet *gäfve anledning* till förargelse, en annan allenast om det föröfvades *offentligt* och den tredje gruppen endast, om de *åstadkommo* förargelse. Huru skall man då kunna begära, att en stadsfiskal eller länsman skall kunna veta, när han skall gripa in? Det fordras icke blott juridiskt omdöme utan naturligtvis högst betydlig grannlaghet och takt för honom, när han skall göra detta, för att det icke skall se ut som *kätteriförföljelse*, en sak som jag hoppas alla anse, att man i våra dagar icke vill vara med om.

Jag väntar mig nu möjligen den invändningen: Ja, vi skulle möjligen kunna vara med om någon slags skrifvelse, men vi vilja icke

göra det på grund af hvad som nyligen timat i denna fråga. Jag hoppas, att herrarne förstå mig, utan att behöfva närmare ingå på den saken. Mina herrar, tillåt mig upprepa mina ord för 9 år sedan i civiläktenskapsfrågan: Om förslagsställaren har rätt, gör det väl det samma om han heter Per eller Pål, eller om en motion kommer från vänster- eller högerfraktion. Och om en motion har väckts på grund af att en lagparagraf af det eller det skälet ansetts böra tillämpas, kan jag åtminstone icke förstå, att det kan vara rätt att afslå saken därför att en hop ledsamma *biomständigheter*, som egentligen icke hafva med saken att göra, äro därmed förenade. Af sådan anledning förstå herrarne, att jag — tveksam som jag är på grund af att jag icke är jurist, på grund af frågans stora vikt och på den grund, att jag tror herrarne kanske icke alla hafva haft tillfälle att grundligt öfverväga innebörden af den förändring i reservationen, som är tilltänkt att föreslås i Andra Kammarerna, offentligt förhånande af bekännelser, hvilkas utöfning är här i riket tillåten — icke vågar göra något yrkande om återremiss, ehuru jag med mina sympatier ligger åt det hållet. Af sådant skäl vill jag för närvarande icke göra något yrkande.

Om upphäufvande af straff för hädel.se.
(Forts.)

Herr Trygger: Den siste ärade talaren gjorde gällande, såvidt jag förstod honom rätt, att han skulle önska en utvidgning af de nuvarande bestämmelserna, så att straffbestämmelserna ej skulle afse blott statskyrkan utan äfven andra här tillåtna trossamfund. Hvad denna fråga beträffar, så är åstadkommande af allmän förargelse genom hädande af Gud tydligen ett brott, som gäller till skydd icke blott för statskyrkans medlemmar, utan äfven för medlemmar af öfriga trossamfund, som här äro erkända. Detta är ju alldeles uppenbart. Där emot är det visserligen riktigt, att gäckeri af gudstjänsten och i viss mån äfven lastande af Guds ord och sakramenten närmast afse statskyrkan — gäckeri af gudstjänst uteslutande och lastande af Guds heliga ord och sakramenten, för så vidt statskyrkan i dessa ämnen skulle hafva en annan ståndpunkt än de främmande trossamfundet. Men i allmänhet är detta icke fallet, och således lära nog de senare också i regel vara skyddade i nämnda afseende.

Men härmed må vara huru som helst. Har man den uppfattningen, att man bör utsträcka straffbestämmelserna för dylika brott till att gälla äfven angrepp mot främmande trosbekännare, då bör man väcka motion om den saken. Lagutskottet har icke någon möjlighet att gå öfver den motion, som är väckt, och följaktligen kan man icke på något sätt göra oss ansvariga för att vi hafva afstyrkt den nu föreliggande motionen. Den som anser, att man bör gå längre än den nuvarande lagen går, kan icke lägga oss till last, att vi hafva velat bibehålla de straffbestämmelser vi äga, att vi således principiellt ställt oss på samma ståndpunkt som han själf. Det är mycket möjligt, att man kan skriva strafflagen med afseende på dessa brott annorlunda och lättare. Emellertid, något förslag därom har icke underställts utskottets bedömning. Utskottet har följaktligen icke kunnat göra annat än afstyrka bifall till motionen, då utskottet anser, att straffbestämmelser böra finnas, och att den nuvarande lagen, i stort sedt, riktigt uttrycker hvad som bör straffas och hvad som bör skyddas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Om upp-
häfande af
straff för
hädelse.
(Forts.)

Herr Afzelius: Jag kan förstå, och jag kan i visst afseende gilla de kritiska bemärkningar, som äro gjorda vid de två straffbestämmelser, hvilka här äro i fråga. Det är nog riktigt, att de stå i ett kapitel, dit de egentligen icke höra, och att den uppfattning, som skulle försvara deras plats här, blef förändrad redan år 1887. Jag kan också för min del säga det, att jag anser dessa bestämmelser icke heller i öfrigt fullt lämpliga och att vid en omarbetning af strafflagen man visserligen skulle komma att förändra dem och ersätta dem med stadganden, grundade på den uppfattning som t. ex. den norska strafflagen uttalar, där det heter: »den som offentlig driver spot med eller forhaaner nogen trosbekjendelse, hvis udøvelse her i riget er tillstedet, eller som medvirker hertil, straffes med böder eller med hefte eller fængsel indtil 6 maaneder».

Detta kan jag finna riktigt så att jag, om jag hade att omarbete strafflagen, helt säkert skulle föreslå en förändring i den riktningen. Men därför att en förändring är teoretiskt befogad, därför att jag finner, att man skulle kunna gifva lagrummet en lyckligare affattning eller lämpligare innehåll, är det enligt min mening icke påkalladt, att man ändrar lagen. Därför måste finnas ett verkligt praktiskt behov. Att det skulle finnas en sådan praktisk nödvändighet är också yttradt i motionen, och det kan icke hjälpas, att hela frågen genom motionen har fått en viss färg, icke alls så, som herr von Möller sade, med anledning af det håll, hvarifrån denna kommit, utan med anledning af det som är motionärernas yrkande. Det har yrkats borttagande af dessa paragrafer för att bereda straffrihet för sådana öfverträdelse, som i ett särskildt fall nyligen förekommit och väckt så mycken uppmärksamhet. Jag tror icke, att många af herrarne tagit kännedom om det föredrag, som här är i fråga. För min del har jag gjort det, och just därför får jag säga, att för mig är det alldeles främmande att önska en lagstiftning, som skulle lämna sådana yttranden onäpsta; och jag ber att få tillägga att, äfven om lagstiftningen skulle förändras, på sätt herr von Möller yrkat eller så som reservanterna yrkat — om jag rätt förstår det — skulle näpsten för dylikt icke uteblifva. Jag tror, att en sådan näpsten icke på något sätt berör de stora grundsatserna om religionsfrihet och yttrandefrihet.

Det är af detta skäl, herr talman, som jag icke i sakens nuvarande läge finner anledning att framställa något yrkande.

Herr von Möller: Jag skall endast be att gent emot den ärade talaren, som efter mig hade ordet, få pointera att hvad jag ville säga var just det, att jag icke ansåg tiden vara inne ännu för att helt och hållet slopa straffbestämmelserna på detta område, men att jag fordrade full likställighet mellan statskyrkan och de frireligiösa med afseende på skyddande af de religiösa känslorna. Jag har icke förebrätt utskottet någonting. Jag har blott sagt, att jag icke ville tillstyrka bifall till utskottets afslagsyrkande emedan detta skulle se ut, som om jag sympatiserade med utskottet, d. v. s. att ingenting bör göras utan förblifva vid det gamla. Att ingenting för närvarande *kan* göras, det må man ju säga i klämman, men nog skulle, om utskottet önskat

och haft den uppfattningen, att något *borde* göras, utskottet kunnat nämna något därom i motiveringen.

Hvad åter det »praktiska skälet» för lagförändringen beträffar, är jag fullkomligt ense med den talare, som sade, att hvad som i det åsyftade fallet förekommit förvisso icke skulle hafva blifvit onöpst. Jag tror, att den allmänna meningen både i pressen och hos folket visat en synnerlig enighet därom, att med den råhet, som där gaf sig uttryck, sympatiserar hvarken tidningspressen eller svenska folket. Men jag vill ytterligare betona detta, att finnes det vara något teoretiskt behof af lagändring, visar det sig, att en lag icke är tidsenlig eller icke uppfyller sin bestämmelse, så bör en sådan tilldragelse, som den hvilken nyligen passerat, *icke få* inverka såsom en förhindrande omständighet för lagändringen.

*Om upp-
håfande af
straff för
hädelse.*
(Forts.)

Herr Ekman: Jag skulle icke hafva begärt ordet, om det icke vore så, att jag antager, att Andra Kammaren kommer att uttala sig för en förändring på ett eller annat sätt, och därtill kommer, att vi stå inför en omredigering af strafflagen. Under sådana förhållanden anser jag det vara af nöden, att det säges ifrån hvad man här vill i detta afseende.

Jag skall då be att först och främst få påpeka, att de paragrafer i strafflagen, det här gäller, icke rikta sig mot en persons öfvertygelse, hans tankar om den ena eller andra saken. Detta framgår ganska tydligt vid jämförelse med tryckfrihetsförordningens bestämmelser i 3 §, 1 och 2 mom. I 1 mom. heter det: »Hädelse emot Gud eller gäckeri af Guds ord eller sakramenten; brottet straffas» etc. I 2 mom. heter det: »Förnekelse af en Gud och ett lif efter detta, eller af den rena evangeliska läran; förbrytaren skall straffas» etc. Detta sista lagrum måste ju visserligen erkännas vara föråldradt och tillämpas icke vidare, men dess förekomst visar dock, att man i tryckfrihetsförordningen velat bestämdt skilja mellan hädelse och förnekelse. För förnekelse finnes intet straff i gällande strafflag, utan det är endast hädelsen, lastandet och gäckandet, som drabbas af straff.

Hvad är det då, som är det straffbara hos den, som begär ifrågasvarande brott? Jo, det blir tydligt, om vi se på lydelsen af den s. k. hädelseparagrafen: »Hvar som *genom* att häda Gud eller *genom* att lasta eller gäcka Guds heliga ord eller sakramenten åstadkommer *allmän förargelse*, straffes» etc. Vi hafva andra lagrum i strafflagen, som äro likartade med detta. I 11 kap. angående fridsbrotten heter det i § 6: »Åstadkommer man å ställe, som i 5 § sagdt är (d. v. s. inom Konungens slott eller gård, i Riksdagens samlingsrum, inför sittande rätt, Konungens befallningshafvande eller annat allmänt ämbetsverk), *förargelse genom* svordom eller oljud, eller annorledes; straffes» etc. På samma sätt i § 15: »Gör man oljud eller oväsande eller kommer eljest förargelse åstad å plats, som nyss är nämnd (väg, gata, torg eller dylik plats) straffes» etc. Hvad är det som straffas? Det är det *otyglade utbrottet* af den inre onda böjelsen. Hädelsebrottet skiljer sig i detta afseende på intet sätt från öfriga brott, som i vår strafflag äro belagda med straff. Hvad är det som straffas vid mord, våldsgärning, stöld, bedrägeri o. s. v.? Det är det *otyglade utbrottet* af hämdbegäret,

Om upp-
häfvan-
de af
straff för
hädelse.
(Forts.)

våldsbegäret, begäret efter andras egendom etc. Jag upprepar alltså, att hvad som i hädelseparagrafen straffas är icke den inre öfvertygelsen eller ett sakligt framläggande af de skäl, på hvilka den grundar sig, utan det otyglade utbrottet af den inre onda viljan, af hatet mot religionen och dess bekyrnare. Det är uppenbart att, när detta hat tager sig alltför råa uttryck, samhället måste reagera.

Det är en ganska allmän föreställning, att de strafflagsparagrafer, om hvilka här är fråga, afse att bereda skydd för en viss troslära, för statskyrkans lära. Hvad som här skyddas, är dock icke närmast trosläran, utan det religiösa samfundets frihet. Jag åberopar för tydliggörandet häraf åter motsvarande stadganden i 11 kap. strafflagen. Det heter där: »Åstadkommer man å angifna ställen, nämligen i Riksdagen, inför sittande rätt, Konungens befallningshafvande o. s. v., föregelse genom svordom eller annorledes; straffes» etc. Nåväl, vi antaga, att ett sådant brott skulle begås här i salen. Icke är det den enskilde riksdagsmannen eller den enskilde åhöraren på läktaren, mot hvilken brottet riktar sig, utan det är mot den kollektiva enheten, mot korporationen, mot samhället. På samma sätt när det är fråga om hädelse. Det är icke så mycket den enskildes religiösa känsla som icke fast mera det *religiösa samfundets rätt till religionsfrihet* det här gäller. Det är denna gemensamma rätt, som kränkes, därigenom att hädelsen äger rum. Men skyddet för denna gemensamma rätt innefattar äfven skydd för den religiösa känslan hos den enskilde. Att det är det hela, som i första rummet afses, är tydligt äfven däraf, att den enskilde icke är målsägande, ej heller utmätas särskildt straff för hvar enskild, som känner sig kränkt. Att brottet är underkastadt *allmänt åtal* och att allenast *ett* straff utkräfvcs visar, att det är samhället, det religiösa samfundet, som här främst anses kränkt i sin frihet.

Om man ser på reservationen, finner man, icke så mycket af affattningen af själfva skrifvelseförslaget som mera af motiveringen, — ty reservationen är ganska oklar —, att det har föresväfvat eller tyckes hafva föresväfvat reservanterna, att man borde inskränka straffskyddet till att gälla uteslutande *den enskildes* religiösa frihet. Straffet skulle utgöra ett skydd mot den kränkning, som kunde riktas mot dennes individuella frihet genom hädelsen eller smädelsen. Den högre synpunkten, att brottet är riktadt i första rummet mot det religiösa samfundet i dess helhet, kommer icke till uttryck här. Om vi för jämförelses skull se på de bestämmelser i främmande länders strafflagar, som åberopas i utlåtandet, finna vi just en skillnad i sådant afseende framträda. I italienska strafflagen heter det, att den, som af fientlighet mot någon af staten tillåten religion kränker *den*, som bekänner sig till densamma, straffas. Det är den individualistiska ståndpunkten. I den norska strafflagen åter heter det: Den som offentlig drifver spott med eller förhånar någon trosbekännelse, hvars utöfning är i riket tillåten, straffas. Här göra sig mera allmänna synpunkter gällande. För öfrigt, hvad är norska strafflagens bestämmelse om icke precis detsamma, som står i vår gällande strafflag? »Den, som offentlig drifver spott med eller förhånar en trosbekännelse», heter det: men detta *sker just* genom att man hädar Gud samt lastar och gäckar Guds ord och sakramenten. Den norska paragrafen åsyftar

alldeles detsamma som är uttaladt i våra hädelseparagrafer. Felet är, att dessa paragrafer kommit att stå under rubriken »religionsbrott». Deras plats hade rätteligen varit i 11 kap. om »fridsbrott». Men att för vinnande af en formell omredigering i sådant syfte uttala sig för en ändring af gällande lagbestämmelser, det tror jag icke att man bör göra; och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om upphäfvande af straff för hädelse.
(Forts.)

Herr vice talmannen: Jag skall icke säga många ord, men jag anser mig dock böra fästa uppmärksamheten vid ett par punkter.

Det kan icke annat än väcka förvåning, då man i denna motion läser följande motivering:

»En mycket viktig synpunkt vid pröfvande af föreliggande fråga är den, att ifrågavarande lagrum, 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen, lämna straffskydd allenast åt svenska statskyrkans troslära och gudstjänst. Alla frikyrkliga samfunds troslära (till den del den icke sammanfaller med statskyrkans) och gudstjänst äro prisgifna åt hädelsen och gäckeriet, då straff därför ej är stadgad.»

Det kan förvåna, säger jag, att man verkligen dristar sig till att skriva sådant. Visserligen söker man en undflykt till försvar genom parentesens »till den del den icke sammanfaller med statskyrkans». Men ingen lär väl här kunna jäfva hvad lagutskottets ordförande nyss sade, nämligen att denna 1 § i samma grad skyddar statskyrkan som de frikyrkliga. Det är verkligen besynnerligt att man i motionen dristar att citera 1 §, ty den gäller ju icke mera statskyrkan än alla de kyrkliga samfunden — med den 2 § skulle ju kunna vara en annan sak.

Vidare ber jag få säga, att för mig är reservationens kläm fullständigt obegriplig, omöjlig kan jag förstå hvad som menas med detta »ersättas med straffbestämmelser för kränkande ingrepp mot annans religiösa frihet».

Men så ber jag att slutligen få tillägga att, då jag anser att dessa paragrafer böra stå kvar i lagen, om ej i detta kapitel, så uti ett annat — jag lämnar också därhän om det kan finnas fog för deras formulerande på annat sätt —, så är det ej blott därför att jag tänker på människors religiösa frihet, d. v. s. deras frihet att uti religiösa ting hafva hvilken uppfattning som helst okränkadt, utan jag lägger vikt på det i paragrafen förekommande uttrycket: »åstadkommer allmän förargelse», och jag undrar om icke det uttrycket »förargelse» kommit in i vår svenska lag *ursprungligen* från det Nya Testamentet, där det ordet är fastslaget, med betydelsen förförelse. Förargelse är nämligen sådant som lockar och förleder andra människor till att komma in på afvägar, till att göra sådant som för dem är till fördärf.

Härmed må nu vara huru som helst; för mig hafva ifrågavarande paragraferna en viss pedagogisk betydelse. Man hör så ofta i våra dagar klagas öfver en litteratur, som förstör ungdomen icke blott genom att framställa till osedlighet lockande bilder utan också på annat sätt. Det är någonting märkvärdigt med denna suggererande förmåga, som tankar och dessas uttalande äga. För mig är det alldeles visst, att, när uppenbar hädelse framkommer, detta har en mycket

*Om upp-
häfrande af
straff för
hädelse.
(Forts.)*

farlig makt att föra människor på onda vägar längre än de eljest skulle vandra. Och hvad särskildt angår ungdomen, som slites åt olika håll, är det intet tvifvel, att om de få höra den uppenbara hädelsen och se att den ej blifver på något effektivt sätt motarbetad, detta skall bidraga att föra dem in på en ond väg och för dem bort-taga förskräckelsen för denne.

Det har en stor psykologisk betydelse för människan, när hon första gången i verkligheten uttalar ett hädiskt ord mot Guds heliga ord och sakrament.

Och så är det till slut en principiell synpunkt, som gör att jag anser att paragraferna böra stå kvar i strafflagen. De stå nämligen där såsom ett uttalande af den princip, att det svenska folket är medvetet därom att det anser dessa saker, Guds ord och de heliga sakramenten, vara af så stor betydelse, att de böra på allt sätt skyddas, att det svenska folket anser dem så värdefulla, att i fråga härom man icke får göra sig skyldig till hvad här benämnes hädelse.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 9 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidmakthållande af utsiktterna för åstadkommande af nya, såvidt ske kan öfverensstämmande civil-lagar för de nordiska länderna, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om läggande
för köpman
att i inven-
tariebok
äfsen införa
vissa borgens-
och ansvars-
förbindelser.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 9 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 24, i anledning af väckt motion med förslag om tillägg till § 7 i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Lagutskottet hade till förberedande behandling förehäft en inom Första Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 39, däri herr *Emil Kinander* hemställt, att Riksdagen ville för sin del besluta följande tillägg till § 7 i kungl. förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar:

»I den inventariebok, som sålunda upprättas vid den tidpunkt, då köpmannen öppnar sin rörelse, äfvensom i den årliga balansräkningen skola angifvas samtliga de borgens- och andra ansvarsförbindelser för andra, i hvilka köpmannen häftar. Därest dessa skäligen kunna antagas ej skola för hela sitt belopp återfalla å köpmannen, må förbindelsernas sammanlagda belopp kunna upptagas inom linjen och i räkenskapen utföras endast beloppet af den förlust, de kunna antagas medföra för köpmannen.»

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 7 § i kungl. förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar skulle erhålla följande ändrade lydelse:

7 §.

Inventariebok skall upprättas vid den tidpunkt köpmannen sin rörelse öppnar, och upptaga noggrann uppgift på allt hvad han äger i fastighet, lösören och varulager, med därå påfördt värde, på fordringar och gäld, och på beloppet af hans kontanta penningar. Inom de sex första månaderna hvarje år skall ock en balansräkning uppgöras, utvisande de tillgångar, köpmannen vid nästföljande rörelseårs utgång ägde, och de gäldebellopp, för hvilka han då på en eller annan grund haftade; börande denna balansräkning i sin ordning uti inventarieboken införas.

I den inventariebok, som sålunda upprättas vid den tidpunkt, då köpmannen öppnar sin rörelse, äfvensom i den årliga balansräkningen skola inom linjen angifvas samliga de borgens- och öfriga ansvarsförbindelser för andra, i hvilka köpmannen häftar, i den mån samma förbindelser ej äro att hänföra till gäld, hvarom ofvan nämns.

Herr Kinander: Den föreliggande motionen har, det måste jag medgifva, af lagutskottet behandlats med mycken välvilja. Dock föreligger emellertid mellan utskottets förslag och motionen en skiljaktighet, om hvilken jag skall be att i korthet få yttra några ord.

Lika med motionen föreslår utskottet uttryckliga lagbestämmelser i syfte, att det skall åligga köpman att såväl uti inventarieboken som i den årliga balansräkningen angifva samtliga de borgens- och öfriga ansvarsförbindelser för andra, i hvilka köpmannen häftar. I motionen hemställes vidare, att dessa förbindelser skola till hela sitt belopp föras inom linjen, dock att det därjämte skall åligga köpmannen att i räkenskapen utföra den del däraf, som anses kunna för honom medföra verklig förlust. Härutinnan skiljer sig nu utskottet från motionen, i det att utskottet anser, att dessa borgens- och ansvarsförbindelser i sin helhet böra utan vidare föras inom linjen.

Anledningen till det förslag jag i denna del tillåtit mig framställa är hämtad från ett analogt förhållande inom bankverksamheten. Som bekant stadgar banklagstiftningen, att bank icke får i balansräkningen upptaga sina tillgångar högre än till deras verkliga värde, och denna bestämmelse har tolkats och tillämpats så, att det åligger bankens styrelse att vid bankräkenskapernas uppgörande tillse, huruvida någon förlust kan vara att befara på de papper, banken har liggande i sin portfölj. Är så förhållandet, bör denna förlust i bankens räkenskaper afföras på ena eller andra sättet. På samma sätt har man nu tänkt sig, att äfven den enskilde köpmannen, hvilken står i ansvar för andra, årligen borde vid balansräkningens uppgörande taga i öfvervägande, huruvida dessa hans förbindelser eller någon af dem verkligt äro ägnade att medföra någon beräknelig förlust, hvilken förlust han då skulle i sina räkenskaper utföra.

Omdläggande för köpman att i inventariebok äfven införa vissa borgens- och ansvarsförbindelser.
(Forts.)

Om åläggande för köpman att i inventariebok äfven införa vissa borgens- och anvarsförbindelser.
(Forts.)

Häremot har nu utskottet anmärkt, dels att det icke låter sig göra att fullt tillförlitligt beräkna en sådan förlust, dels att det icke skulle vara *lämpligt* att ålägga köpmannen att utföra en sådan beräkning, därvid alltid enligt utskottets uppfattning subjektiva hänsyn måste komma att spela in samt till och med oftast måhända komme att blifva afgörande, och slutligen anser utskottet, att den, till hvilkens förmån förbindelsen blifvit ingången, skulle understundom kunna tillskyndas skada genom ett dylikt förfarande.

Jag kan nu icke gifva utskottet alldeles rätt i afseende å dessa skäl gent emot mitt förslag, ty jag håller före, att äfven en efter subjektiva grunder uppgjord beräkning, om den nämligen göres ärligt och omsorgsfullt, skulle i många fall vara till verkligt gagn. Det viktigaste och väsentligaste i det förslag, jag tillåtit mig framställa, är emellertid det, att skyldighet att bokföra borgens- och ansvarsförbindelser ordentligt blifver i lag klart och tydligt stadgad. På grund häraf vill jag icke besvara med något gent emot ett enhälligt lagutskott lönlöst yrkande om godkännande af motionen oförändrad, utan vill inskränka mig till att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om ändring af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 9 och 10 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Uti en inom Andra kammaren afgifven, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 36, hade herr *C. Sandquist* hemställt, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 59 § i lagen om ändring i vissa delar af lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, sådan denna § lyder enligt lagen den 20 juni 1905, måtte erhålla följande förändrade lydelse:

59 §.

Vägskatten utgår efter vägfyrk med iakttagande däraf:

- a) = nuvarande lydelse,
- b) = » »
- c) = » »
- d) = » »

e) De väghållningsskyldiga äge dock besluta, att upprättandet af vägfyrktalslängd må öfverlämnas åt kommunalnämnd, därest öfverenskommelse därom träffas eller åt utsedda förtroendemän. Och skall sålunda upprättad vägfyrktalslängd senast före den 1 december vara tillgänglig hos kommunalnämnden i och för behandling, som i föregående moment d) om vägfyrktalslängden stadgadt är. Väghållningsskyldigas härom fattade beslut skall årligen före den 1 november meddelas häradskrifvaren medelst utdrag af vägstämmoprotokollet.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte för sin del besluta, att sista stycket af 59 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, sådant detta lagrum lydte enligt lagen den 20 juni 1905, skulle erhålla följande förändrade lydelse:

Vägfyrktalslängd i enlighet med dessa bestämmelser upprättas för hvarje kommun af häradskrifvaren mot ersättning ur väggkassan med belopp, hvarom särskildt stadgas. *De väghållningsskyldiga äge dock besluta, att upprättandet af vägfyrktalslängd må öfverlämnas åt kommunalnämnd, därest öfverenskommelse därom träffas, eller åt utsedda förtroendemän; och skall underrättelse om sådant beslut årligen före den 1 november meddelas häradskrifvaren medelst utdrag af vägstämmoprotokollet. Längden skall, därest densamma upprättats af häradskrifvaren eller utsedda förtroendemän, senast den 1 december insändas till kommunalnämnden. Kommunalnämnden låter i kommunens fyrktalslängd införa vägfyrktalen; hvarefter, och sedan vägfyrktalslängden på enahanda sätt, som i fråga om kommunens fyrktalslängd är föreskrifvet, undergått granskning och justering, vägfyrktalslängden ofördröjligen skall af kommunalstämmans ordförande tillställas vägstyrelsen.*

Herr Trygger: Sedan utskottets utlåtande i denna fråga expedierats, har till Riksdagen öfverlämnats en kungl. proposition angående ändring af ifrågavarande 59 §. Vid sådant förhållande anser jag mig böra anhålla att få yrka återremiss till utskottet af föreliggande betänkande.

Efter härmed slutad öfverläggning visades förevarande utlåtande åter till utskottet.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 9 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till kommunalförfattningarna, åsyftande att i kommuner af större utsträckning bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden.

Om utsträckt möjlighet för medlemmar af större landkommuner att deltaga i kommunala afgöranden.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 4, hade herrar *Carl Lindhagen* och *E. F. Hellberg* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande snarast möjligt af ett sådant tillägg till kommunalförfattningarna, att i kommuner af större utsträckning, särskildt lappmarkssocknarna, utväg måtte, där sådant erfordrades, beredas den kommunalt röstberättigade befolkningen att i största möjliga utsträckning deltaga såväl i kommunala val i synnerhet till landsting som i öfriga kommunala afgöranden isynnerhet rörande beskattningsfrågor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrif-

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.*

velse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån särskilda åtgärder borde vidtagas för att i lappmarkssocknarna och andra kommuner på landet af större utsträckning den kommunalt röstberättigade befolkningen måtte beredas utväg att i större omfattning, än för närvarande kunde äga rum, deltaga i kommunala afgöranden, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

(Forts.)

Herr Bosæus: Betydelsen af denna fråga har i motionen starkt framhållits. Den har äfven af utskottet erkänts och den synes mig än ytterligare ökas med hänsyn därtill att den delvis berör gränskommuner med en blandad svensk-finsk befolkning, hvilken det naturligtvis är af vikt att införa uti intresset och arbetet för allmänna angelägenheter. Det är naturligtvis också af vikt att denna befolkning icke får hysa den uppfattning, som i motionen tillägges den, att den egentligen är till för att betala skatter, utan att den bör få se, att statsmakterna göra hvad på dem ankommer för att bereda äfven den tillfälle att såvidt möjligt är bevaka sina intressen. Då nu emellertid utskottet icke har lämnat några anvisningar huru missförhållandena däruppe skulle kunna afhjälpas, och de anvisningar, som lämnas i motionen, gifva rum för befogade anmärkningar och äfven torde behöfva kompletteras, har jag ansett mig, på grund af en flerårig erfarenhet om det kommunala lifvet däruppe, böra yttra några ord i frågan.

Jag vill då till en början i förbigående erinra, att den drastiska skildring, som i motionen framträder angående de kommunala förhållandena i Jockmocks socken, icke bör föranleda till den uppfattning, att de s. k. kommunalpamparna där hafva låtit sig ledas af egennyttiga motiver, då de hafva varit med om den stora skuldsättning, för hvilken kommunen råkat ut, utan helt visst ha de trots sig verka i det allmännas intresse, om ock de sannolikt härvid varit offer för den alltför stora sangvinism, som särskildt i fråga om norrbottens-förhållandena för några år sedan ej var så ovanlig såväl däruppe som annorstädes.

I afseende på sättet för frågans lösning, skulle man kunna tänka sig att, då olägenheterna väsentligen äro en följd af socknarnas vidsträcktthet, skulle ett mycket enkelt sätt att afhjälpa desamma vara att dela socknarna. Jag tror emellertid att man får vara försiktig i det hänseendet, dels därför att genom en sådan delning det skulle i dessa fattiga trakter kunna uppstå kommuner, hvilka skulle sakna ekonomisk grundval för att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina kommunala åligganden, och dels därför att socknarna däruppe äro så stora att, äfven om man rimligen delade dem, de likvist skulle blifva tillräckligt stora ändå för att samma missförhållanden i åtskilliga afseenden skulle stå kvar. Man skulle rent af få lof att hacka sönder dem, därest dessa kommuner skulle blifva jämförliga med kommunerna ner åt landet. Så t. ex. är Gellivare socken i omfång större än Skåne och Blekinge tillsammans och Jockmocks socken är ungefär lika stor som Skåne, Halland och Blekinge tillsammans o. s. v. Motionärerna hafva också framkastat det spörsmålet, huruvida man icke skulle kunna tillåta de längst borta i utbyarna boende att insända sina röstsedlar. Emellertid hafva motionärerna, som mig synes med

full rätt, ansett det olämpligt och omöjligt att detta skulle kunna äga rum i afseende å vanliga kommunala ärendens afgörande, hvilka naturligtvis kräfvat diskussion och utredning. Motionärerna uttala dock den uppfattningen, att det skulle kunna låta sig göra i fråga om val. Ja, jag tror också att hvad angår politiska val det skulle kunna vara möjligt, ty sådana förberedas så långt förut i pressen, att äfven aflägsnare boende få kännedom om huru landet ligger och på hvilka det kan vara fråga att rösta, hvarjämte de politiska partiernas valledningar nog äfven göra sitt bästa för att lämna upplysningar och äfven kringstända valsedlar i orten.

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.
(Forts.)*

I fråga om de kommunala valen förhåller sig saken nog på annat sätt. Sådana där föregående förberedelser förekomma ej här, utan man kommer öfverens vid stämman eller omedelbart förut huru man skall rösta, och jag tror att, om valsedlarna för dylika val skulle skickas fram af de aflägsset boende utan att dessa voro i tillfälle att samråda med kommunalstämmans deltagare, sådana valsedlar i allmänhet skulle vara bortkastade.

Det återstår således endast för frågans tillfredsställande lösning att söka bereda tillfälle för aflägsset boende att kunna infinna sig vid stämman. I motionen förekommer nu ett utkast till förordning för de norrländska kommunerna i detta syfte, och jag skall be att få sysselsätta mig litet med de här föreslagna bestämmelserna.

Till en början säges att: »Kommunal- och kyrkostämmor samt väghållningsskyldiges sammanträden inför vägstyrelsens ordförande och allmäningsdelägars sammanträden inför kommunalstämmans ordförande skola, så långt ske kan, förläggas till de inom kommunerna förefintliga marknadstider och s. k. kyrkhelger. Särskildt gäller detta rörande sådana stämmor och sammanträden, där beslut skola fattas om upptagande af lån eller om för kommunerna betungande utgifter.»

Ja, det där är nog godt och bra. Men det synes mig egentligen vara mera ett uttaladt önskemål än innebärande någon egentlig garanti för att icke viktiga ärenden skulle komma att afgöras utan att dessa utbybor finge tillfälle att där vara representerade. Detta antydes också redan genom uttrycket »så långt ske kan». Därtill kommer ju äfven att dylika marknadstider och kyrkhelger inträffa ej mera än två å tre gånger om året, och kommunalstämmorna måste gifvetvis hållas åtskilligt oftare. I den kommun jag bäst känner till, nämligen Gellivare, bruka kommunalstämmorna hållas en å två gånger i månaden till följd af kommunens storlek och den kraftiga utveckling hvori den nu befinner sig och den mängd ärenden, som där förekomma af beskaffenhet att kräfvat skyndsamt afgörande. Där förekomma t. ex. remisser ifrån Konungens befallningshafvande och domkapitlet, frågor om fattigvård och hälsovård m. m. hvilka icke tåla uppskof.

I nästa punkt föreslås att »de röstberättigade må icke kallas till ny stämman eller nytt sammanträde, förrän 6 veckor förflutit sedan de sista gången voro inkallade». Ja, den bestämmelsen synes mig verkligen vara af ganska ringa effekt på samma gång den innebär ett onödigt hinder för ärendenas snabba afgörande.

Jag tror att man får gå en annan väg och söka särskilja de ärenden, som äro af en alldeles särskildt stor betydelse för landtbefolk-

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.
(Forts.)*

ningen i kommunen, från öfriga ärenden och se till, att dessa ärenden blifva framlagda till vissa stämmor utsatta på sådana tider att befolkningen har lätt att däruti deltaga, och öfriga ärenden kunna få afgöras på vanligt sätt. I fråga om dessa lämpliga tider, kunna de ju variera något uti olika kommuner; i Gellivare är det Maria Bebadelsedag och Andersmässan, som äro de högtider, vid hvilka landtbefolkningen mera mangrannt plägar infinna sig d. v. s. vid slutet och början af vintern. Detta torde sammanhänga därmed att man önskar, medan man har vintervägar att begagna sig af, dels skaffa sig förråder för sommaren och dels, sedan vintern är öfver, komplettera de uttömda sommarförråden. I andra socknar kan det vara något olika. I Norrbottens kommuner äro dessa tider dels i början på februari vid den vintermarknad, som då plägar hållas, hvarjämte då vanligen ting är utlyst, och dels vid påskhögtiden, så vidt väglaget då tillåter dem att komma fram — det kan ju nemligen hända, att vårsolen då redan gjort väglaget otjänligt — vidare vid Mikaelitiden i slutet af september eller början af oktober och slutligen adventstiden. De ärenden, som för landtbefolkningen äro af särskild vikt och som böra förläggas till stämmor vid sådana tider, äro dels de som skola förekomma på de i lag föreskrifna ordinarie kommunalstämmorna, och dels och framför allt frågor om upptagande af lån och skuldsättning samt dels slutligen äfven vissa frågor, som röra sockenallmänningarna. De frågor som tillhöra de ordinarie stämmorna äro, som herrarna veta, å första stämman landstingsmannaval, en fråga af stor betydelse för landtbefolkningen, samt revisionsberättelsen för föregående år, den senare frågan dock kanske af mindre betydelse annat än i särskilda undantagsfall, då några hufvudsakliga anmärkningar förekomma; eljest torde befolkningen icke bry sig mycket om den saken. Vidare hafva vi den andra ordinarie kommunalstämman, då utgifts- och inkomstförlagen för kommande år föreligga, och slutligen den tredje ordinarie kommunalstämman, då de kommunala valen försiggå. Det är naturligtvis också en för befolkningen mycket viktig angelägenhet. Och så hafva vi granskningen af debiterings- och uppborrdslängden, hvilken törhända icke har så synnerligen stor betydelse, ty dels tror jag, att den befolkning det här gäller icke mycket förstår sig på den saken, och dels sker denna granskning lämpligast och vanligast på det sättet, att stämman uppdrager åt några personer som äro mera förfarna i den saken, att närmare granska och gå igenom längderna.

Nu yttras här i förslaget vidare:

»De ordinarie kommunal- och kyrkostämmorna må kunna hållas två veckor före eller efter den månad, i hvilken de enligt gällande förordning skola hållas, decemberstämman dock ej senare än i december månad.»

Ja, möjlighet till en viss förskjutning af tiderna kan ju förefinnas, men icke lär det låta sig göra att i februari månad i allmänhet behandla frågor om revision af föregående års förvaltning, ty enligt gällande kommunalförfattning skola de styrelser, som hafva hand om kommunens penningar, hafva sina räkenskaper klara till medio af januari. De skola då lämna in dessa till kommunalnämnden, och kommunalnämnden i sin ordning sist första februari aflämna sina

räkenskaper, och sedan skola dessa granskas och berättelse uppgöras och allännas till kommunalstämmas ordförande, hvarefter denna har att infordra förklaringar, och allt det där kan icke medhinnas till början af februari, och ännu mindre kan ärendet med de särskilda frågor, som därmed stå i samband, pålysas tre veckor förut, såsom här är föreslaget, ty detta innebär ju, att pålysningen skulle ske, innan revisionen börjat. Men däremot skulle landstingsmannavalen, såvidt jag kan förstå, mycket lämpligen kunna förläggas till januari månad. Att återigen revisionsstämman skulle kunna förläggas till medio af april kan ju ha det skälet för sig, att den då skulle kunna sammanfalla med påskhelgen; och beträffande oktoberstämman kan det ju vara skäl att förlägga den till slutet af september, hvarigenom Mikaelihelgen skulle kunna användas för denna stämmas hållande.

I afseende å kungörandet af stämmorna föreslås att »kallelse till stämman eller sammanträde sker såsom hittills genom kungörelse i sockenkyrkan och, där kapell finnes, i kapellet, så vidt gudstjänst där hålles». Därjämte skall tidningsannons rörande stämman eller sammanträde införas minst tre veckor före stämmans eller sammanträdet hållande. Ja, denna tid af tre veckor synes mig nog vara skäpligen lång, då det naturligtvis ofta är svårt att tre veckor i förväg kunna angifva de ärenden, som skola å stämman förekomma, och då i de flesta fall post en gång i veckan torde gå ut till utbyarna, torde således ett par veckor förut vara tillräckligt för stämmans kungörande. För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att införande af tidningsannons icke gerna kan få vara afgörande för frågan om en stämmas giltighet, ty tidningstryckerierna äro alltför oansvariga, för att man skulle våga sig på en sådan bestämmelse. I den nuvarande lagen stadgas det, att kommunalstämman äger att besluta, om kungörelse skall införas i tidning inom orten och i hvilken eller hvilka tidningar — i vanliga fall besluta också kommunalstämmorna om sådant införande — men så tillägges, att den omständigheten, att kungörelsen ej blifvit anslagen eller i tidning införd, icke må utgöra hinder för kommunalstämmas hållande. Det tror jag också är nödvändigt att bibehålla af det skäl, som jag nyss antydde. Det skulle ju kunna hända, att kommunalstämmans ordförande skickar in en kungörelse till tidningens tryckeri så tidigt, att han anser, att den bör kunna blifva i laga tid införd, men att genom slarf på tryckeriet den ej blir det. Annonsen kommer emellertid in i tidningen, och folket kommer till stämman, men där upplyses, att annonsen är för sent införd. Skulle stämman då förklaras ogiltig? Jag tror ej, att man i allmänhet skulle vara tacksam därför. Och jag tror, att, om stämmorna förläggas till vissa kommunaltider, frågan om kungörelses införande ej betyder så mycket, ty då vet folket på förhand, när stämmorna skola hållas. Kommunaltiderna skulle ju kunna bestämmas på det sätt, att Konungens befallningshafvande fastställde dem efter de röstberättigades hörande för vissa år i sänder till vissa dagar.

Jag vill särskildt fästa uppmärksamheten därpå, att det är af synnerlig vikt, att frågor om upptagande af lån förläggas till dylika stämmor, ty det kan icke vara lämpligt, att kommunalstämman när som helst snart sagdt och på tid, då kanske en stor del af kommu-

*Om utströckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommun-
er att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.
(Forts.)*

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.*

(Forts.)

nens invånare äro hindrade att närvara, kan besluta beträffande kommunens skuldsättning. I bestämmelsen att vid oktoberstämman staten för det kommande året skall uppgöras och afgöras, ligger naturligtvis meningen, att afvikelse från denna stat ej bör äga rum, såvidt ej viktiga omständigheter därtill föranleda. Nu inträffar likväl ofta nog, att kanske ett par veckor efter sedan staten är uppgjord framställning inkommer om rätt så betydande utgifter. Dessa kunna då icke tillgodoses eller fyllas genom medel i den uppgjorda staten, utan ett tillfälligt lån måste upptagas. Detta får sedan kvarstå till nästa år. Det året drager sig kanske att betala förra årets skuld, ökar kanske skulden med nya tillfälliga lån, och så får man till slut en lavin, som blir ganska obehaglig. Jag kan ej heller se, att det är nödvändigt, att lån få upptagas när som helst. Då Riksdagen och landstingen kunna ordna sina finanser vid en tid af året, böra ju också kommunerna kunna ordna sina finanser på t. ex. tre stämmor om året. Skulle några mindre utgifter — det kan ju inträffa — förekomma mellan dessa stämmor, kunna de ju fyllas med ett anslag för oförutsedda behof, upptaget i staten.

Förutom dessa i motionen berörda utvägar tror jag, att det vore en annan sak, som kanske skulle kunna afhjälpa missförhållandena minst lika mycket och kanske bättre. Det vore nämligen, om någon jämkning kunde äga rum i 13 § i kommunalstämmodförordningen, som lyder så: »Röstägande är berättigad att sin talan och rösträtt i kommunalstämma på annan röstägande överlåta; dock må ingen på grund af fullmakt föra talan eller utöfva rösträtt för mer än en röstberättigad.» Det är naturligtvis rätt obilligt att begära, att, om dessa byar, hvilka ligga 4, 5, 6, 7 mil från kommunens centrum, vilja bevaka sina rättigheter, det skall kunna ske endast genom att snart sagdt halfva byarne resa ned. Det borde väl åtminstone för sådana invånare i kommunerna, som bo mera aflägsset, t. ex. en mil eller längre bort, vara möjligt att sända ned ett ombud med t. ex. 10 fullmakter. Grunden till den bestämmelse, som nu finnes, förmodar jag vara, att man varit rädd för röstvärfning. Och det är ju ganska berättigadt, att man är rädd för sådant. Men dels är röstvärfning icke så lätt i dessa vidsträckta, i många fall utan vägar varande kommuner, dels skulle man ju, om man icke anser den garantien vara nog, som naturen skapat, äfven kunna få en annan garanti, om man stadgade, att ombud skulle vara från samma by eller trakten af samma by som fullmaktsgifvarne. Han skulle sannerligen icke komma att representera några andra åsikter än dem, som hans bygrannar omfattade.

Jag har velat yttra dessa ord med afseende å det föreliggande förslaget, och jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Hägglund: Då jag läste denna motion första gången, kan jag icke neka till, att jag sympatiserade med dess slutkläm. Men sedan dess har jag sökt att så godt jag kunnat taga reda på förhållandena i Norr- och Västerbotten och göra mig förvissad om, huruvida där finnes något allvarligt känt behof af en lagförändring i det syfte, som motionen angifver. Jag har för några dagar sedan rest

genom en stor del af Norrbotten och jag har där samtalat med en hel del bland allmogemännen och frågat dem, om de tyckte förslaget var något klokt, lämpligt och praktiskt förslag. Icke en enda ville påstå att så var förhållandet. De hade haft det bra, som de hade det, och de vore tacksamma, om Riksdagen afsloge motionen. Jag har också skrivelser här i min hand, som gå i samma riktning.

Det är för mig ganska vanskligt att här uppträda och yrka afslag på ett förslag, som är enhälligt framlagdt af lagutskottet. Men jag tvekar emellertid icke det minsta att göra det efter de enstämmiga uppgifter, som jag angående den här frågan erhållit. Det har sagts mig däruppe, att vid de stämmor, där beslut fattas angående större frågor, folket kommer tillstådes, och att något missnöje icke rådt. Detta besannas också af den omständigheten, att, för den händelse missnöje förefunnits, det varit gifvet, att kommunerna tillgripit den utväg, som finnes anvisad i våra kommunallagar, att välja kommunalfullmäktige och få kommunens frågor afgjorda af dessa. Såvidt jag känner, finnes emellertid icke någon kommun, där sådana fullmäktige äro valda, och följaktligen får man väl antaga, att icke sådant missförhållande där finnas, som motionärerna sökt i motionen framhålla. Särskildt tillfrågade jag allmogemännen, som jag träffade bland annat vid ett par tingsställen, om pamparne och bolagen, som motionärerna uppgifvit hafva förfarit enväldsmäktigt, verkligen gjort detta, men från alla håll förklarades det, att så icke varit förhållandet.

Beträffande själfva klämman i det föreliggande betänkandet synes det mig, att den är något sväfvande. Hvar skall man sätta gränsen mellan de »större» kommuner, som anses böra kunna få vidtagna de föreslagna åtgärderna i afseende å kungörandet och hållandet af kommunalstämmor, och de »mindre» kommuner, hvilka skola följa den nu gällande ordningen för stämmors hållande? Man lär väl, när det gäller att skriva en lag, icke kunna undgå att i det fallet skriva tydliga bestämmelser, och det synes mig ganska svårt att lagstadga så, att det härutinnan blir fullt hållbart och riktigt.

Jag har som sagdt fått mottaga bref från bland andra en så stor socken som Stensele. Däri vitsordar ordföranden i kommunalstämman, att å den orten icke några sådana förhållanden råda, som motionärerna påstått.

Med åberopande af hvad jag sålunda andragit, tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets föreliggande betänkande.

Herr af Ekenstam: Den förra ärade talaren började sitt anförande med att säga, att han, då han mottog den motion, som ligger till grund för detta betänkande, fann sig tilltalad af dess syfte, men att han sedermera genom de speciella studier, som han kommit att göra, och genom de skrivelser, som han fått mottaga, dragit slutsatser, som gjorde, att han fann sig föranlåten att yrka afslag på den föreslagna skrivelser. Nu är det ju ganska svårt för den, som skall representera lagutskottet i denna fråga, att yttra sig gentemot den, som själf representerar Norrland och som dessutom säger, att han har att stödja sig på vittnesbörd, som han fått från åtskilliga af dess aflägsna bygder. I allmänhet känna vi dessa trakter endast genom en eller annan till-

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munalaf-
göranden.
(Forts.)*

Om utsträckt möjlighet för medlemmar af större lanåtkommuner att deltaga i kommunala afgöranden.
(Forts.)

fällig turistresa och genom hvad tidningar och tidskrifter kunnat därom meddela. Men då motionen kom till behandlande i utskottet var det emellertid ganska tydligt, att efter de uppgifter, som förelågo, de förhållanden, som existera i de i motionen omförmälda trakterna, voro högst väsentligt olika dem vi äro vana vid i det öfriga Sverige. En liten blick på de siffror, som angifva omfånget af de kommuner det här är fråga om, skall öfvertyga herrarne, att de här kommunerna hafva en ytvidd, som snart sagdt gör dem jämförliga med små konungariket. Att under sådana förhållanden de bestämmelser, som äro gjorda med hänsyn till de vanliga kommuner, som vi hafva i mellersta och södra Sverige icke här kunna vara så passande att tillämpa, borde kunna säga sig tämligen själf. Det är därför, som utskottet trott sig handla riktigt, då det med hänsyn till den framkomna motionen gjort den hemställan, som finnes här.

Det kan ju tyckas, att, då nu den föregående representanten, som har åtskilligt att stödja sig på, yrkat afslag, man får taga mycken hänsyn därtill. Jag vill visst icke neka till det. Men i dess ställe torde man kunna framhålla tämligen starkt, att den, som först hade ordet i denna fråga, fann sig från sin synpunkt fullt berättigad att yrka bifall till utskottets hemställan, och han har dock haft tillfälle att personligen sätta sig in i öfre Norrlands förhållanden. Då kan jag ej finna det vara annat än riktigt, att vi, som skola stå på utskottets sida, fortfarande vidhålla det yrkande, som vi gjort, hvarför jag, herr talman anhåller att få yrka bifall därtill.

Herr Bosæus: Gentemot en föregående talare vill jag göra några erinringar.

Först och främst vill jag anmärka det, att det icke blott är af vikt att skydda dessa utbyars invånare från de s. k. kommunalpamparnes makt och myndighet, utan att det äfven, i synnerhet under senare år, i kommunerna uppstått en stor klass af industriarbetare, som i många fall, särskildt i ekonomiska frågor, icke har samma intressen som landtbefolkningen för öfrigt. Detta gäller nu i främsta rummet med afseende å lönefrågor, som jag omnämnde. Det är ju klart, att dessa industriarbetare, som äro en mera rörlig befolkning, icke hafva den förskräckelse för kommunal skuldsättning, som tillbörligen hyses af landtbefolkningen, som är mera stadigvarande. Dessutom äro dessa industriarbetare i allmänhet mycket liberala i ekonomiska ting. De få hela sitt arbetsutbyte i kontanter och hafva till följd däraf jämförelsevis godt om sådana samt äro som sagdt ganska frikostiga, då det gäller utgifter, under det att, som vi veta, den jordbrukande befolkningen har rätt svårt att skaffa de kontanter, som den behöfver till skatter, och ställer sig mycket sparsam. Därmed vill jag visst icke yttra, att icke industriarbetarnes insats i det kommunala lifvet däruppe, varit ganska nyttig, ty deras initiativ har kraftigast visat sig i fråga om skolväsendet, sjukvård o. d., där de gjort stor nytta. Men en god sak kan äfven öfverdrivas. Man får äfven i sådana saker taga hänsyn till ekonomiska förhållanden.

Den föregående ärade talaren nämnde om, att han fått enstämmiga uppgifter under sina resor. Jag undrar dock, om icke hans resor ägt

rum på mera farbara vägar, än den befolkningen har att tillgå, som denna motion söker skydda.

Han sade vidare: skulle något behof af förändring förefinnas, borde väl kommunerna hafva valt kommunalfullmäktige. Jag tror, att ett förslag att välja kommunalfullmäktige icke skulle hafva stor utsikt att vinna bifall, därför att de, som sitta inne med makten på kommunalstämmorna, nog tycka, att det är så bra, som de hafva det, och ej lära vara med om införande af kommunalfullmäktige, hvilket naturligtvis fordrades, om en sådan reform skulle kunna genomföras.

Vidare sade han, att det skulle vara svårt att bestämma gränsen för de kommuner, inom hvilka den nya lagstiftningen skulle tillämpas. Det må vara, men det åligger ej Riksdagen att bestämma gränsen, utan det lär väl ankomma på Kungl. Maj:t, som nog klarerar den frågan efter inhämtade uttalanden från socknarne samt från landshöfdingeämbetena och andra myndigheter.

Jag tror som sagdt, att, om man särskiljer de frågor, som äro af synnerlig vikt för landtbefolkningen, och bestämmer, att dessa frågor skola afgöras på vissa stämmor, som landtbefolkningen har möjlighet att bevista, och vidare gör någon jämkning i afseende å rätten att uppträda på grund af fullmakt, missförhållandena skulle kunna väsentligen afhjälpas.

Herr Berg, Lars: Då jag också har nära personlig kännedom om de lappmarkskommuner, som motionen afser, anser jag mig icke kunna underlåta att gifva äfven min åsikt tillkänna. Då jag läste motionen, måste jag erkänna, att jag icke till fullo kunde fatta dess hela syfte, och jag gör det icke heller nu, ty det angifna syftemålet, att förbättra förhållandena i lappmarkssocknarne, kan ej gärna på något nämnvärdt sätt vinnas genom det väckta förslaget, utan det måtte vara något annat syftemål, som icke är uttaladt och som jag icke heller kan gissa mig till, särskildt beträffande inblandande i denna lappmarksfråga af alla andra kommuner på landet af större utsträckning.

Hvad jag först sade, att det icke är möjligt att förbättra de förhållanden i de nuvarande lappmarkssocknarne, som förorsakas af deras fjäll- och ödemarksnatur, kan hvar och en fatta, som tänker sig bosatt i en socken, till ytvidden så stor som halfva Götaland eller som de eröfrade provinserna. Det hjälper icke med någon styckning, som dock är den bästa metoden, som jag kan tänka mig, utan man måste, då man lever ett så uppenbart nybyggarelif i ödemarken, nöja sig med de förhållanden den bjuder och de förbättringar, som ligga inom möjlighetens gräns. Om vi dela en kommun på 180 svenska hvadratmil i två, på vardera 90 kvadratmil, är hvar och en af dem i alla fall större än Skåne och Blekinge, och det blefve icke ens en märkbar förändring.

Som förhållandena nu äro, hafva de icke heller gifvit anledning, såvidt jag känner, till några egentliga klagomål. Det är förklarligt därför, att den kommunala och kyrkliga ordningen i lappmarkssocknarne äro af ålder ordnade på det sätt, att man besöker kyrkan på vissa tider, s. k. kyrkhelger och marknader, vid hvilka man också passar på att hålla kommunalstämmorna. Det är endast i afseende å skuldsätt-

*Om utströckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommuner
att deltaga i kommunala afgöranden.*
(Forts.)

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommu-
ner att del-
taga i kom-
munala af-
göranden.
(Forts.)*

ning, som det kan vara vissa betänkligheter med den kommunala ordningen, sådan den nu är, hvilka betänkligheter dock bäst torde undanröjas och regleras genom en annan ändring i kommunallagarne, som säges ligga på Konungens bord, nämligen genom inskränkning i kommunernas rätt att skuldsätta sig genom vare sig stadigvarande eller tillfälliga lån.

När jag nu som sagdt icke kan erkänna, att det är möjligt att på den antydda vägen vinna någon egentlig förbättring för lappmarkssocknarne, och då motionen därjämte är otydlig och möjligen äsyftar något annat med indragande däri af rikets samtliga kommuner på landet af större utsträckning, utan att ens antyda hvad med uttrycket »större» äsyftas, anser jag, att motionen och utskottets förslag icke böra bifallas, utan yrkar jag afslag därå.

Herr Hägglund: Endast några ord. Herr Bosæus framhöll bland annat som ett skäl för bifall till det föreliggande förslaget, att däri- genom landtmännens intressen skulle skyddas gentemot industriarbetarnes. Industrierbetarne bodde, ville han säga, i närheten af kyrkoplatsen, där kommunalstämmorna höllos, och landtmännen längre bort. Ja, det är ett sådant förhållande rådande i den kommun, där denne ärade talare har varit boende, men jag hemställer till er, mine herrar, om vi böra lagstifta för en enda kommuns skull, ty i de öfriga kommunerna i det där stora Norrbotten vet jag ej af sådana förhållanden, att industrierbetarne där kunna dominera. För öfrigt tror jag, att dessa industrierbetare bestämma besluten, om också alla landtmän komma tillstädes, ty de hafva beträffande Gellivare och Kiruna, såvidt jag har mig bekant, en absolut majoritet.

Han nämnde också, att han tog för gifvet, att inga kommunalfullmäktige kunna väljas, ty pamparne och de, som bodde nere vid kyrkvallen, skulle icke tillåta något sådant. Ja, om så är förhållandet, lär det väl ej hjälpa, huru man än ställer det för att bereda möjlighet för alla i kommunen att komma till stämmorna. Det lär väl ej hjälpa, att man så anordnar, att deras rätt och bästa skulle kunna genom anordningen iakttagas och bevaras — deras röst vid stämman blir ju i allt fall icke hörd eller beaktad.

Herr Bosæus sade beträffande mina undersökningar på de resor jag gjort däruppe, att jag naturligtvis rest på goda vägar och sålunda icke kommit i tillfälle att tala med de allmogemän, som bo längre inåt obygderna. Ja, det är sannt, att nog var det riktiga vägar och underhållna vägar, som jag befor, men till de ställen, dit jag kom, hade folk kommit från trakter, där det icke finnes några vägar, och det var just dem jag frågade, hvad de tänkte om en ändring i det ifrågavarande syftet. Särskildt vill jag säga, att de framhöllo, att den bestämmelse, som står i motionen om annonsering i ortspresen, vore alldeles opraktisk, ty största delen af folket, som skulle nås af en tidningsannons om stämman, finge den ej under sina ögon, innan stämman hållits, och flertalet saknade tidningar, så att folket i allmänhet vore i okunnighet om hvad som annonserades. De kommunalstämmeordföranden, som tillskrifvit mig, säga, att det brukar praktiseras på det sättet däruppe, att man hektograferar kungörelserna och skickar

ut dem direkt till byarne. På det sättet ha kungörelserna om stäm-
mor blifvit allmänt spridda.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Blomberg: Jag skall tillåta mig att i största korthet yrka
afslag å den gjorda framställningen; och detta därför att den är allt-
för sväfvande och obestämd i afseende på den utredning, som ifråga-
sättes, för att man skall kunna bifalla den föreslagna skrifvelsen.
Skrifvelsen synes så mycket betänkligare, som den skulle anknyta sig till
motionens motivering, hvilken den första talaren i sitt yttrande, hvilket
dock gick ut på bifall till klämmen, reducerat till sitt rätta värde
genom att påvisa, att den innehåller mångt och mycket som enligt
hans erfarenhet icke är riktigt. Talaren byggde därför sina önsknin-
gar om ändrade bestämmelser på andra grunder än dem, som kommit till
synes i nämnet motivering. Skrifvelsen skulle sålunda, om man god-
känner nämnda talares argumentering, komma att hvila på alldeles
andra förutsättningar, än de för utskottet bestämmande, och vi skulle
skriva om något, hvarom vi, när vi besluta skrifvelsen, icke säkert
veta, hvad det i själfva verket innebär. Jag yrkar afslag å utskottets
hemställan.

Herr Lindblad: Om utskottets betänkande icke hade varit en-
hälligt, skulle jag för visso icke hafva begärt ordet, men jag kan nu
icke underlåta att uttrycka min förundran öfver att utskottets leda-
möter kunnat ena sig om detta utlåtande.

Här har visserligen åberopats någon bevisning af förhållandena i
lappmarkssocknarna, men på grund däraf komma motionärerna med
en kläm om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådan för-
ändring i kommunalförfattningarna, som skulle sträcka sina verkningar
ända nedifrån Ystad och upp till Haparanda — jag menar naturligt-
vis icke i stadskommunerna, utan i landskommunerna. Jag tror dock
icke, att vi äro mogna för en sådan förändring. Jag är böjd för att
tro, att hela denna framställning är byggd på öfverdrifter i fråga om
såväl intresset för kommunala angelägenheter som behandling som det be-
farade missbruket. Jag har själf från en 20-årig behandling af kommu-
nala angelägenheter som kommunalordförande den erfarenheten, att
intresset visst icke är så stort, som man ibland vill blåsa upp det.
Visserligen kan man i fråga om kommunala angelägenheter behandling
mötas af kritik, sedan ett beslut blifvit fattadt, men denna kritik
kommer vanligen från dem, som icke ha mer än en fjärdingsväg och
mindre till sockenstugan och därför mycket väl kunde vara närvarande
och gifva tillkänna sin mening. Men det är naturligtvis mycket be-
kvämare att komma med kritik, sedan beslutet blifvit fattadt. Sådant
klander blir man naturligtvis icke af med genom den föreslagna
förändringen.

Nu förväxla motionärerna, enligt min uppfattning, hvad som bör
vara förhållandet beträffande den politiska rösträtten, där man icke
äger rättighet att göra sig hörd medelst fullmakt, utan måste komma
tillstådes personligen och rösta. Vid kommunala angelägenheter be-

*Om utsträckt
möjlighet för
medlemmar
af större
landtkommuner
att deltaga i kom-
munalafgöran-
den.
(Forts.)*

handling däremot finnes ju rätt att gifva fullmakt åt annan person, och dessutom finnes ju utvägen att välja kommunalfullmäktige. Redan nu finnes det således utvägar att i kommuner af större utsträckning inrätta sig så, att man får fram de olika meningarna och kan till förtroendemän välja personer från de olika delarna af en vidsträckt socken.

Detta anser jag vara den rätta vägen — och den är redan anvisad i våra kommunalförfattningar — men ingalunda denna nu föreslagna utväg. Ty hvarest skulle det stanna? Här står »kommuner på landet af större utsträckning». Det är nu ganska obestämdt. Det skulle kunna tillämpas på den socken, där jag är bosatt. Kyrkan och kommunalrummet ligga i den ena ändan af socknen och denna är i längdriktning närmare två mil; man skulle därför kanske kunna säga, att det är en socken »af större utsträckning». Jag vågar dock påstå, att för den socknen är en förändring alldeles obehöflig. Ty vid hvarje viktigare kommunalstämma kommer folk både från närmare och aflägsnare delar af socknen, nämligen de kommunalt intresserade. Jag kan verkligen icke se annat, än att man försöker utmåla missförhållandena värre, än de i praktiken äro. Och det är af den anledningen, herr talman, som jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Bosæus: Några talare hafva åberopat erfarenhet från Norrland till stöd för yrkandet på afslag å utskottets hemställan. Emellertid tror jag, att dessa herrars erfarenhet om Norrland grundar sig på förhållanden litet aflägsna i tiden, ty förhållandena hafva på senaste åren synnerligen förändrats. Vidare har det sagts, att man icke kan bifalla en skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet, därför att motionen lämnar rum för anmärkningar i vissa hänseenden. Man skulle icke af motionen hafva någon ledning huru man borde lagstifta. Men det är dock förhållandet, ty mycket i motionen är riktigt. Motionärerna framhålla vissa ärenden t. ex. upptagande af lån såsom särskildt viktiga. Visserligen har jag gjort anmärkningar mot vissa detaljer af motionärernas förslag att lösa svårigheterna, men i hufvudsak är motionen riktig, och jag antar, att Kungl. Maj:t tar hänsyn icke blott till hvad som står i motionen utan ock till hvad som yttrats under diskussionen.

Motionärerna och utskottet hafva den åsikten, att missförhållanden äga rum och böra afhjälpas. Utskottet föreslår därför, att Riksdagen måtte endast hos Kungl. Maj:t begära, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån särskilda åtgärder böra vidtagas för att i lappmarkssocknarna och andra kommuner på landet af större utsträckning den kommunalt röstberättigade befolkningen må beredas utväg att i större omfattning, än för närvarande kan äga rum, deltaga i kommunala afgöranden, samt för Riksdagen framlägga förslag. Då det således endast är fråga om en skrifvelse med begäran om utredning, och missförhållanden onekligen förefinnas, hvilka icke kunna afhjälpas på det sätt den siste talaren anvisat eller genom anlåtande af kommunalfullmäktiginstitutionen, yrkar jag fortfarande bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad ut-

skottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 9 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förpliktelse för arbetsgifvare, som antager utlåning i arbete, att ersätta däråf möjligen uppkommande kostnader för fattigvård m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar;
- 2:o) angående försäljning af lägenheter från förra landtmätarbostället Balsby n:o 23 i Kristianstads län;
- 3:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Råby n:o 11 i Kristianstads län;
- 4:o) angående försäljning af områden från förra miliebostället Södra Lökaröd n:o 1 Kristianstads län;
- 5:o) angående försäljning af en lägenhet från förra länsmansbostället Mada Östergård n:o 1 i Jönköpings län;
- 6:o) angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Allerum n:o 9 i Malmöhus län;
- 7:o) angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva järnvägsstationer m. m.; samt
- 8:o) angående försäljning till Malmö stad af länsfängelset i Malmö med tillhörande område m. m.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Upplästes två inlämnade läkarintyg af följande lydelse:

Att borgmästaren och riksdagsmannen *K. H. Bergendahl* lider af tarmkatarr och neurastheni och till följd däråf är i behof af hvila från riksdagsarbetet tillsvidare, intygas.

Stockholm den 11 mars 1909.

Ernst Landergren.
Med. Doktor.

Riksdagsmannen herr *Alfred Sandvall* lider af magsjukdom på grund däraf tillsvidare oförmögen att utöfva sin verksamhet, hvilket intygas.

Stockholm den 11 mars 1909.

E. G. Johnson,
legit. läkare.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kam-
maren åtskildes kl. 2,18 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 9 i denna månad.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 152, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att uppboordsprovision vid indrifning af krono- och kommunalutskylder m. m. måtte oafkortad tillkomma den, som i sista hand verkställer indrifningen beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott, n:o 1.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 51, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afgift för inrikes postanvisning och postförskott å högre belopp än 500 kronor.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 45, i anledning af justitieombudsmannens framställning om ändring af 1 § i lagen angående förordnande af rättegångsbiträde åt häktad den 14 september 1906; och

n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning i fråga om anslag till en processkommission äfvensom en i anledning af de äskade anslagen till nya lagberedningen och processkommissionen väckt motion.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 47, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag i fråga om rätt att förändra fideikommiss i fast egendom till penningfideikommiss;

n:o 48, i anledning af väckt motion om ändring af 5 kap. 3 strafflagen;

n:o 49, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående villkorlig doms användande utan inskränkning beträffande fylleri eller därmed sammanhängande förseelse; samt

n:o 50, i anledning af väckt motion med förslag om tillägg till § 7 i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Föredrogs men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets den 13 mars 1909 bordlagda utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvarsdepartementet. .

Afgåfvos och bordlades följande motioner:

n:o 61, af herr *Cavalli*, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen; och

n:o 62, af herr *Bohnstedt, Knut*, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag om skogsaccis.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 3,15 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.